

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์และการแบ่งเขตเวลาของโลก วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา โดยจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสุราษฎร์พิทยา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดการศึกษาถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการฝึกประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ที่มุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนและเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะเห็นได้จากกระทรวงศึกษาธิการที่ได้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนโยบายและแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษามีพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคม เหมาะสมกับวัย มีความรู้คู่คุณธรรมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข บนพื้นฐานความเป็นไทยอย่างมีศักดิ์ศรีและภาคภูมิใจ สามารถพึ่งตนเองในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีทักษะเบื้องต้นในการประกอบอาชีพ มีจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และมีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทยและสืบทอดภูมิปัญญาไทย กระทรวงศึกษาธิการ (2554 : 16) โดยรัฐจะจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี อย่างทั่วถึงให้กับทุกคนอย่างมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ด้วยหลักการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่น และเอกชนในการจัดการศึกษา ตลอดจนมีรูปแบบที่หลากหลายให้สอดคล้องกับสภาพความแตกต่างของแต่ละบุคคลและความแตกต่างของแต่ละท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554 : 16)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้การฝึกการอบรมการสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการการสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การศึกษา คือ กระบวนการของการสอน การฝึกและการเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ทำการในโรงเรียนหรือในวิทยาลัยต่าง ๆ เพื่อปรับปรุงความรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ การจัดการศึกษาจึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบ โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เพื่อให้บุคคลเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทำให้เกิดสังคมที่มั่นคง และความสงบสุขอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสมานฉันท์ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งย่อมขึ้นกับความเหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันไป เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีบุคคลและหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบในการดำเนินการ ภายใต้กติกากระบวนการประเมินผลการจัดการศึกษาที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้ ผลผลิตของการจัดการศึกษา คือ ผู้ที่ได้รับการศึกษา ส่วนผลลัพธ์หรือผลสะท้อนสุดท้ายคือการมีพลเมืองที่มีคุณภาพ และสังคมมีสภาพที่พึงประสงค์ โดยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนี้ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 67) กล่าวว่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้ตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงการเรียนการสอนในระดับต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานให้แก่การเรียนรู้ขั้นต่อไป เช่น การศึกษาสำหรับเด็กวัยเริ่มต้น การศึกษาระดับประถม การสอนให้รู้หนังสือ ทักษะความรู้ทั่วไป ทักษะเพื่อการดำรงชีวิต สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่

Cartwright (1970 : 407) ได้ให้ความหมายของการศึกษาพื้นฐานว่า การศึกษาพื้นฐาน คือ การสอนให้มีทักษะในการสื่อสาร คิดคำนวณ และเข้าสังคม เพื่อให้บุคคลสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณเป็น สามารถค้นคว้าหาความรู้ต่อไปได้ รู้จักโลกแห่งการงาน หน่วยสวัสดิการสังคม ทำงานกับนายจ้างได้ รู้จักการบริโภคที่เหมาะสม และรู้จักการปรับปรุงสุขภาพ

Edgar Faure (1972 : 162) ได้ให้ความหมายของการศึกษาพื้นฐานว่า การศึกษาพื้นฐาน คือ การศึกษาสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ให้มีโอกาสดูแลเรียนรู้อย่างทั่วถึงที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต ปลูกฝังให้เกิดความอยากรู้อยากรู้ มีทักษะในการเรียนด้วยตนเอง รู้จักถาม สังเกต วิเคราะห์ ตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่น

การศึกษาพื้นฐาน (Basic Education) หมายถึง การศึกษาที่มุ่งให้ตอบสนองความต้องการทางการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ซึ่งรวมถึงการเรียนการสอนในระดับต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานให้แก่การเรียนรู้ขั้นต่อไป เช่น การศึกษาสำหรับเด็กวัยเริ่มต้น การศึกษาระดับประถม การสอนให้รู้หนังสือ ทักษะ

ความรู้ทั่วไป ทักษะเพื่อการดำรงชีวิต สำหรับเยาวชนและผู้ใหญ่ ในบางประเทศการศึกษาพื้นฐานยังขยายขอบเขตไปถึงระดับมัธยม การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ประชาชนได้รับจากรัฐตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 มีสาระสำคัญว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอภาคในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี รัฐต้องจัดให้ได้อย่างทั่วถึงมีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทั้งสายสามัญและสายอาชีพเป็นการจัดการศึกษามุ่งจัดประสบการณ์ด้านความรู้ความสามารถทักษะ แวดล้อมและคุณค่าที่จำเป็นต่อชีวิตตลอดจนมีความรู้ในศาสตร์ สาขาต่าง ๆ ที่จะใช้ในการดำรงชีวิต รวมถึงการมีจิตใจอันงดงาม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ความมีคุณธรรมจริยธรรม ตามหลักศาสนาการอนุรักษ์ สืบสานเอกลักษณ์ของท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม และในขณะเดียวกันก็มีวิสัยทัศน์ต่อความเป็นไปในสังคมอื่น และความก้าวหน้าในสังคมโลก (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2552 : 15)

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การจัดการศึกษาในระบบเป็นการจัดการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมายวิธีการศึกษา หลักสูตรระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา ที่แน่นอน
2. การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการจัดการศึกษา การวัดและ การประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา
3. การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองมากที่สุดตาม ความสนใจศักยภาพความพร้อมและโอกาสโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ แหล่งเรียนรู้อื่น ๆ บางครั้งเรียกการเรียนแบบนี้ว่า การเรียนที่บ้าน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษา ทุกรูปแบบที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาชีวิตของคนไทย ดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องได้ตลอดชีวิตและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการประกอบอาชีพ และพึ่งตนเองได้ ดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรมและมีศักดิ์ศรี พัฒนา ตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างเหมาะสม

จุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 อธิบายความหมายการศึกษา ไว้อย่างชัดเจน ว่า การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้ ของคนและสังคม คนทุกคนที่มาร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ต้อง เรียนรู้ไปด้วยกันเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมและประเทศชาติ สถานศึกษาจึงเป็นหน่วยงาน ที่ให้บริการการเรียนรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง มีภารกิจมีบทบาทและความสำคัญในฐานะหน่วยงานที่จัด กระบวนการเรียนรู้

มาตราที่ 22 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ควรจะเป็น ตามทัศนะของเราในยุคปัจจุบัน ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน

มาตรา 23 กำหนดว่า การจัดการศึกษาต้องเน้นและให้ความสำคัญใน 3 เรื่อง คือ ความรู้ คุณธรรม และกระบวนการเรียนรู้ โดยให้บูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่าง ๆ 5 เรื่อง ซึ่งเป็นแนวของสาระหลักสูตรโดยกำหนดไว้ในแต่ละด้าน คือ 1) ความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับสังคม 2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา 4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ ภาษา 5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการศึกษานั้นต้องมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้และทักษะ กระบวนการให้แก่ผู้เรียน ด้านความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์กับสังคม ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ ภาษาและความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขที่ต้องเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง อาศัยความมีเอกภาพด้านนโยบาย มีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการโดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญมาก กระบวนการจัดการศึกษาจึงต้องมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติ การจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งทางด้านความรู้ ความเข้าใจ มีคุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐาน

1. การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐาน

1.1 สิทธิในการรับการศึกษาพื้นฐาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 49 ได้บัญญัติไว้ว่า สิทธิของบุคคลในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย โดยรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่นด้วยการจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ มาตรา 80 (3) ได้บัญญัติให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับสภาพเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยจัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550 : 23)

1.2 การบังคับเข้าเรียน และการจัดแบบให้เปล่า

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้บัญญัติไว้ มาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับหลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาพื้นฐานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาไว้ในมาตรา 43 ดังนี้ “การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึง

การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชนทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และได้กล่าวไว้ในมาตรา 289 ว่า “องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นย่อมมีสิทธิที่จะจัดการศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพตามความเหมาะสมของท้องถิ่น ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐแต่ต้องไม่ขัดต่อมาตรา 43 และ 81 ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ที่ว่าไม่ขัดต่อมาตรา 43 ก็คือ การมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ส่วนมาตรา 81 ก็คือ แนวทางในทางจัดการศึกษา เช่น ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปะและวัฒนธรรมของชาติแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ในหมวดที่ 3 ข้อ 17 ไว้ดังนี้คือ ปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นและสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหาร และการจัดการศึกษาภายในของสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดการศึกษาของชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แผนการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ตลอดจนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนและให้การศึกษาในท้องถิ่นอย่างเสมอภาค

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสุราษฎร์พิทยา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับโรงเรียนสุราษฎร์พิทยา

โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา ตั้งอยู่เลขที่ 388 ถนนตลาดใหม่ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี รหัสไปรษณีย์ 84000 ตั้งอยู่ที่ ละติจูด 9 องศาเหนือ 8 ลิปดา 29 พิลิปดา ลองจิจูด 99 องศาตะวันออก 19 ลิปดา 32 พิลิปดา โทรศัพท์ 077284773, 077275861 โทรสาร 077286727 อีเมล suratpit@sru.ac.th เว็บไซต์ <http://www.srp.ac.th> สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีเขตพื้นที่บริการอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี

โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา ก่อตั้งเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2482 เดิมชื่อโรงเรียนสตรีสุราษฎร์ธานี มีนางสาวบุญคง สารเกษตริณ เป็นครูใหญ่ ขณะนั้นโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แยกเป็น 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนประจำจังหวัดชาย (โรงเรียนสุราษฎร์ธานี) และโรงเรียนสตรีประจำจังหวัด (โรงเรียนสตรีสุราษฎร์ธานี) โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดมีนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ไม่สามารถรับรองจำนวนนักเรียนตามความต้องการของผู้ปกครองที่จะนำบุตรหลานมาเรียนได้ เนื่องจากอาคารสถานที่มีน้อย ต่อมาในปี พ.ศ. 2510 กรมสามัญศึกษาได้อนุญาตให้โรงเรียนสุราษฎร์ธานีย้ายไปอยู่สถานที่แห่งใหม่ และมอบสถานที่เดิมของโรงเรียนสุราษฎร์ธานี ซึ่งอยู่ติดกันให้แก่โรงเรียนสตรีสุราษฎร์ธานี

โรงเรียนสตรีสุราษฎร์ธานีได้รับอนุมัติให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนสุราษฎร์พิทยา” เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2521 เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาในรูปแบบสหศึกษา โดยใช้ตราสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน แทนเป็นเส้นวงกลม 2 วง ล้อมรอบองค์พระอวโลกิเตศวร พ.ศ. 2520 โรงเรียนได้รับงบประมาณสร้างอาคารเรียน จำนวน 1 หลัง โรงฝึกงาน 1 หลัง อาคารต่าง ๆ สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2521 จึงรับนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้น

ปี พ.ศ. 2521 (5 ตุลาคม พ.ศ. 2521) โรงเรียนสตรีสุราษฎร์ธานี ได้รับอนุมัติให้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนจากเดิม “โรงเรียนสตรีสุราษฎร์ธานี” เป็นโรงเรียน “สุราษฎร์พิทยา” ก็เนื่องจากทางโรงเรียนได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นต่อเด็กที่ยังขาดที่เรียนทั้งชาย-หญิง ควรจะมีโอกาสเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเพื่อเป็นกำลังของชาติต่อไป จึงได้รับนักเรียนชายเข้ามาเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และปัจจุบันนี้ก็ได้รับนักเรียนชาย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจำนวนประมาณ 935 คน ในเมื่อได้มีการรับนักเรียนผู้ชายเข้ามาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนหรือสถานศึกษาใหม่ตามที่ได้รับอนุมัติ

ปี พ.ศ. 2522 โรงเรียนได้งบประมาณสร้างอาคารแบบ 420 อีก 1 หลัง จำนวน 20 ห้องเรียน ปรากฏว่าไม่มีผู้ใดยื่นซองประกวดราคาจ้างก่อสร้าง กรมสามัญศึกษา จึงต้องอนุมัติให้สร้างโดยว่าจ้างพิเศษ ซึ่งบริษัทรับเหมาก่อสร้างได้ขอตัด สี ไฟฟ้า และครุภัณฑ์ โต๊ะ เก้าอี้หมด ผลสุดท้ายก็ยังได้อาคารเพิ่มอีก 1 หลังเป็นอาคารเรียน

ปี พ.ศ. 2524 โรงเรียนได้รับงบประมาณให้สร้างอาคารเรียนแบบ 424 อีก 1 หลังจำนวน 18 ห้องเรียน เติ้มตามรูปแบบ ซึ่งแล้วเสร็จในเดือนสิงหาคม 2525 นับเป็นอาคารหลังแรกที่โรงเรียนได้มาอย่างสมบูรณ์แบบ (แทนอาคารเก่าที่ชำรุด)

ปี พ.ศ. 2530 โรงเรียนได้รับงบประมาณในการสร้างอาคารอเนกประสงค์ 3 ชั้น ชั้นล่างสุดเป็นใต้ถุนโล่ง ชั้นที่ 2 เป็นโรงฝึกงาน และชั้นที่ 3 เป็นหอประชุม

ปี พ.ศ. 2531 โรงเรียนได้ปรับปรุงใต้ถุนอาคารอเนกประสงค์เป็นห้องสมุดโรงเรียน

ปี พ.ศ. 2539 โรงเรียนได้รับงบประมาณในการก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์ 6 ชั้น จำนวน 1 หลัง งบประมาณรวม 46,500,000 บาท และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2541

ปัจจุบันโรงเรียนสุราษฎร์พิทยามี คณะครู-อาจารย์รวม 135 คน นักเรียน 3,092 คน และนักเรียน-ลูกจ้างประจำ 14 คน

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

การจัดการเรียนการสอนของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้มนุษย์มีความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

1. ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนา เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

2. เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้ 1) ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม 2) หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก 3) เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน 4) ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก 5) ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

3. สารสำคัญของกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นวิชาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยเรื่อง ราวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต รวมถึงศาสนา ศิลธรรม และจริยธรรม วิชาสังคมศึกษาจึงช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร และเข้าใจถึงการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย ตามกาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจผู้อื่น ยอมรับในความแตกต่าง มีคุณธรรม มีความอดทน อดกลั้น สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก อันเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการเรียนวิชาสังคมศึกษา

การเรียนวิชาสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้เราประสบความสำเร็จของการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม คือ การที่ผู้เรียนเข้าใจ และนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้ ให้เป็นชีวิตที่ดีงามและช่วยสร้างสรรค์สังคม ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนสังคมจึงเชื่อมโยงให้เด็กเรียนรู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง อยู่อย่างมีความสุข โดยเรียนผ่านสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในห้องหรือในโรงเรียน หรือวิเคราะห์จากตัวอย่างสถานการณ์ที่เป็นจริงในสังคม เพื่อให้เด็กฝึกคิดวิเคราะห์ รู้ทันการเปลี่ยนแปลง รู้จักตัวเอง สามารถจัดการชีวิตของตัวเอง และมีวิถีชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การเรียนการสอนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นการศึกษาที่พัฒนาทั้ง 3 ด้านของชีวิตของเรา นั่นคือ

1. ด้านพฤติกรรม (ศีล) ดังนี้

1.1 พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับโลกแห่งวัตถุ ได้แก่ การใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตมีประสิทธิภาพในการใช้งานให้ดูเป็น ฟังเป็นและการบริโภคปัจจัย 4 รวมถึงการใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีด้วยปัญญา มุ่งคุณค่าที่แท้จริงและส่งเสริมการพัฒนาชีวิตเรียกว่า กินเป็นบริโภคเป็นใช้เป็น

1.2 พฤติกรรมในการสัมพันธ์กับโลกแห่งชีวิต ได้แก่ การอยู่ร่วมสังคมโดยไม่เบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนมนุษย์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ดำรงตนอยู่ในขอบเขตแห่งศีล 5 รักษากติกาสังคม กฎเกณฑ์ กฎหมาย ระเบียบแบบแผน จรรยาบรรณต่าง ๆ มีการให้เผื่อแผ่แบ่งปันช่วยเหลือให้มีความสุขกับเพื่อนมนุษย์ส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งดีงาม

1.3 พฤติกรรมในด้านอาชีพ คือ ทำมาหาเลี้ยงชีพที่เป็นสัมมาชีพไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เป็นอาชีพที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตนไม่ทำให้เสื่อมจากคุณความดี

2. ด้านจิตใจ (สมาธิ) ดังนี้

2.1 คุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ เช่น เมตตากรุณา กตัญญูกตเวที หิริโอตตปละ ฯลฯ ซึ่งจะหล่อเลี้ยงจิตใจให้งอกงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม

2.2 สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ เข้มแข็ง มั่นคง มีฉันทะ (ความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) มีความเพียร (วิริยะ) ขยัน (อุตสาหะ) อุตุน (ขันติ) มีสติควบคุมได้สงบ มีสมาธิไม่ประมาท ทำให้ก้าวหน้านั่นคงในพฤติกรรมที่ดีงามและพร้อมที่จะใช้ปัญญา

2.3 สุขภาพจิต ได้แก่ สภาพจิตที่ปราศจากความขุ่นมัว เศร้าหมอง เป็นจิตที่สดชื่น ร่าเริงเบิกบาน ผ่องใสเป็นสุข ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพกายและทำให้พฤติกรรมที่ดีงาม มั่นคง

3. ด้านปัญญา (ปัญญา) มีการพัฒนาหลายด้าน หลายระดับ เช่น

3.1 ความรู้ความเข้าใจในการฟัง เล่าเรียนและรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 รับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง

3.3 คิดพิจารณาอย่างมีวิจารณ์ญาณ ใช้ปัญญา

3.4 รู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะให้เข้าถึงความจริงและได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ ที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น

3.5 รู้จักคิดจัดการดำเนินการทำกิจให้สำเร็จลุล่วงในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย

3.6 แสวงหาคัดเลือกนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงสร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่ ๆ เพื่อใช้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์

3.7 รู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายรู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิตทำให้วางใจ ถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่างสามารถแก้ปัญหาชีวิต ขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนได้หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งทั้งหลายดำเนินชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดเนื้อหาสาระของสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความสัมพันธ์กันและมีความแตกต่างอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับบริบทสภาพแวดล้อมเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ในหัวข้อต่าง ๆ (มณีรัตน์ สุภาณูสนธิ, 2551 : 63) ไว้ดังนี้

1. ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขเป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

2. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

3. เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่ายและการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

5. ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรและภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุปล และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1. ได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง

2. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้มีทักษะกระบวนการและมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียนและได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ

3. ได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียนและชุมชนในลักษณะการบูรณาการ ผู้เรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจได้ข้อคิดเกี่ยวกับรายรับ - รายจ่ายของครอบครัวเข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง

4. ได้รับการพัฒนาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญา เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1. ได้เรียนรู้เรื่องของจังหวัด ภาคและประเทศของตนเองทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมรวมทั้งการเมืองการปกครอง สภาพเศรษฐกิจโดยเน้นความเป็นประเทศไทย
2. ได้รับการพัฒนาความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธี และพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น
3. ได้ศึกษาและปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากยิ่งขึ้น
4. ได้ศึกษาเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์ เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจ ในภูมิภาค ชีวโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1. ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
2. ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์
3. ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

1. ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
2. ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้
3. ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่น และประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

5. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

ความสำคัญและจุดมุ่งหมายของวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระที่ 4 เป็นวิชาที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจว่า มนุษย์ดำรงชีวิตได้อย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตาม สภาพแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจของการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลาตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้นยอมรับในความเปลี่ยนแปลงและมีคุณธรรมสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการ ดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยและสังคมโลก

ความสำคัญ

1. เป็นกลุ่มสาระที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ตลอด 12 ปี คือ

ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 = 6 ปี

ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 = 3 ปี

ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 = 3 ปี

2. เป็นกลุ่มสาระที่ประกอบด้วยหลายแขนงวิชาทำให้มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ เป็นการนำวิชาต่าง ๆ ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์มารวมเข้าด้วยกัน ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ เป็นต้น

จุดมุ่งหมาย

กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลัง ของชาติ ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับอิทธิพลของสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ มีทักษะ และมีคุณธรรมเพื่อเกิดค่านิยมที่เหมาะสม มุ่งหวังให้ผู้เรียน เกิดความเจริญงอกงามด้านความรู้โดยจะให้ความรู้แก่ผู้เรียนด้านเนื้อหาสาระความคิดรวบยอดและ หลักการสำคัญในสาขาวิชาต่าง ๆ

สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด	นักเรียนรู้อะไร	นักเรียนทำอะไรได้
1. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอ ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ	การรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอ ข้อมูลภูมิสารสนเทศ โดยใช้ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์	1. ใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล 2. นำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ
2. วิเคราะห์อิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้เกิดปัญหาทางกายภาพหรือภัยพิบัติทางธรรมชาติในประเทศไทยและภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก	ปัญหาทางกายภาพหรือการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นผลมาจากอิทธิพลของสภาพภูมิศาสตร์	วิเคราะห์การเกิดภัยพิบัติธรรมชาติในประเทศไทยและทวีปต่าง ๆ
3. วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและทวีปต่าง ๆ	อิทธิพลของปัจจัยทางภูมิศาสตร์ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ของโลก	วิเคราะห์ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในประเทศไทยและทวีปต่าง ๆ
4. ประเมินการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติในโลกว่าเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์และหรือธรรมชาติ	การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นบนโลกเป็นผลมาจากการกระทำของธรรมชาติและการกระทำของมนุษย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต	โครงการการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของโลกที่เป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์หรือธรรมชาติ

หลักสูตรสถานศึกษา รายวิชา ส21101 สังคมศึกษา ปีการศึกษา 2560

1. คำอธิบายรายวิชา

รายวิชา ส21101 สังคมศึกษา สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 จำนวน 60 ชั่วโมง จำนวน 1.5 หน่วยกิต

ศึกษาเกี่ยวกับสังคายนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทย ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในสังคมไทย รวมทั้งการพัฒนาตนและครอบครัว พุทธประวัติ ตั้งแต่ประสูติจนถึงบำเพ็ญทุกกิริยา ประวัติพระมหากัสสปะ พระอุบาลี นางวิสาขาอนาถปิณฑิกะ

พระเจ้าออตศกมหาราช พระโสมพะมิตรและพระอู่ดตระ บุคคลที่เป็นแบบอย่างด้านศาสนสัมพันธ์ ชาดกในเรื่องอัพชาดก ติตติรชาดก ประพฤติตนตามแบบอย่างการดำเนินชีวิตและข้อคิดจากประวัติสาวกชาดก เรื่องเล่าและศาสนิกชนตัวอย่าง ความจำเป็นที่ทุกคนต้องเรียนรู้ศาสนาอื่น ๆ ปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนอื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ปฏิบัติตนเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์ต่อศาสนสถาน วิธีชีวิตของพระภิกษุ บทบาทของภิกษุในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมต่อบุคคลต่าง ๆ การจัดโต๊ะหมู่บูชา การจัดรูปเทียน การจัดเครื่องประกอบโต๊ะหมู่บูชา ปฏิบัติตนในศาสนพิธีและพิธีกรรมในเรื่องคำอาราธนาต่าง ๆ ประวัติ ความสำคัญและการปฏิบัติตนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตนตามหลักพุทธคุณ 9 อริยสัจ 4 พุทธศาสนสุภาษิต ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและนำไปพัฒนาแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัวในการดำรงชีวิตแบบพอเพียง การพัฒนาจิตเพื่อการเรียนรู้และดำเนินชีวิตด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เจริญปัญญาด้วยอาณาปานสติ การสวดปฏิบัติตนในวันสำคัญทางศาสนา

ศึกษาเกี่ยวกับเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่แสดงลักษณะทางกายภาพและสังคมของประเทศไทย ทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย เส้นแบ่งเวลาของประเทศไทยกับทวีปต่าง ๆ ภัยธรรมชาติและการระงับภัยที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย ทำเลที่ตั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยทางกายภาพและสังคมที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของความคิด เทคโนโลยี สินค้าและประชากร การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและความร่วมมือของประเทศต่าง ๆ ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย

โดยใช้กระบวนการคิด กระบวนการสืบค้นข้อมูล กระบวนการทางสังคม กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการกลุ่มและกระบวนการแก้ปัญหา

เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรควัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต นำไปพัฒนาแก้ปัญหาของตนเองและครอบครัว มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และสามารถอยู่กันอย่างสันติสุข

2. ตัวชี้วัด

ส 1.1 ม.1/1 , ม.1/2 , ม.1/3 , ม.1/4 , ม.1/5 , ม.1/6 , ม.1/7 , ม.1/8 , ม.1/9,ม.1/10 , ม.1/11

ส 1.2 ม.1/1 , ม.1/2 , ม.1/3 , ม.1/4 , ม.1/5

ส 5.1 ม.1/1 , ม.1/2 , ม.1/3

ส 5.2 ม.1/1 , ม.1/2 , ม.1/3 , ม.1/4

รวม 23 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างหน่วยการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
รหัส ส21101 สาระศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม ภาคเรียนที่ 1 เวลา 60 ชั่วโมง/
ภาคเรียน จำนวน 1.5 หน่วยกิต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ	เวลา (ชม.)	น้ำหนัก คะแนน
1	เครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์และการ แบ่งเขตเวลาของ โลก	ส 5.1 เข้าใจลักษณะของ โลกทางกายภาพและ ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ซึ่งมีผลต่อกันและกันใน ระบบของธรรมชาติใช้แผนที่ และเครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์สรุปและใช้ข้อมูล ภูมิสาร สนเทศอย่างมีประ สิทธิภาพ	ม.1/1 เลือกใช้เครื่องมือ ทาง ภูมิศาสตร์ (ลูกโลก แผนที่ กราฟ แผนที่ภูมิ) ในการสืบค้น ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ลักษณะ ทางกายภาพและสังคมของ ประเทศไทยและทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย ม.1/2 อธิบายเส้นแบ่งเวลา และเปรียบเทียบวัน เวลาของ ประเทศไทยกับทวีปต่าง ๆ	การศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ บน โลก มีความจำเป็นต้องใช้ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ เช่น ลูกโลก แผนที่ เป็นต้น เนื่องจากมีข้อมูลที่เกิดขึ้นจาก การสำรวจ โดยที่ผู้สนใจ เรื่องราวไม่จำเป็น ต้อง เดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ ด้วย ตนเอง ส่วนการศึกษาเรื่องการ แบ่งเขตเวลาของโลก จะทำให้ เข้าใจความแตกต่างของเวลา และสามารถเปรียบเทียบเวลา แต่ละท้องถิ่นได้	6	10
2	ภูมิศาสตร์ประเทศ ไทย	ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลก ทางกายภาพและความ สัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของ ธรรมชาติใช้แผนที่และ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ อย่างมีประสิทธิภาพ	ม.1/1 เลือกใช้เครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์ (ลูกโลก แผนที่ กราฟ แผนที่ภูมิ) ในการสืบค้น ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ลักษณะ ทางกายภาพและสังคมของ ประเทศไทยและทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย ม.1/3 วิเคราะห์เชื่อมโยง สาเหตุและแนวทางป้องกันภัย ธรรมชาติและการระงับภัยที่ เกิดขึ้นในประเทศไทยและทวีป เอเชียออสเตรเลียและโอเชียเนีย	การศึกษาภูมิศาสตร์ประเทศ ไทยควรศึกษาสภาพแวดล้อม ทางกายภาพ ลักษณะ เศรษฐกิจของประเทศไทย ตลอดจนเข้าใจถึงความ สัมพันธ์ระหว่างประชากรกับ ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อที่เราจะ ได้เข้าใจภูมิศาสตร์ของไทย มีผลต่อการดำรงชีวิตของคน ไทย	10	16.66
		ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับสภาพ แวดล้อมทางกายภาพที่ก่อ ให้เกิดการสร้างสรรค วัฒนธรรมมีจิตสำนึกและ มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	ม.1/1 วิเคราะห์ผลกระทบ จากการเปลี่ยนแปลงทาง ธรรมชาติของทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและโอเชียเนีย ม.1/2 วิเคราะห์ความร่วมมือ ของประเทศต่าง ๆ ที่มีผลต่อ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของ ทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และ โอเชียเนีย			

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ	เวลา (ชม.)	น้ำหนัก คะแนน
			ม.1/3 สำรวจ และอธิบาย ทำเลที่ตั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย โดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ม.1/4 วิเคราะห์ปัจจัยทาง กายภาพและสังคมที่มีผลต่อ การเคลื่อนไหวของความคิด เทคโนโลยี สินค้าและประชากร ในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย			
3	ภัยธรรมชาติและ การระงับภัย	ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลก ทางกายภาพและความ สัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบ ของธรรมชาติใช้แผนที่และ เครื่อง มือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ อย่างมีประสิทธิภาพ	ม.1/3 วิเคราะห์เชื่อมโยง สาเหตุและแนวทางป้องกันภัย ธรรมชาติและการระงับภัย ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและ ทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและ โอเชียเนีย	ภัยธรรมชาติเป็นภัยพิบัติที่ สร้างความเสียหายเป็นอย่าง มากต่อมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็น แผ่นดินไหว สึนามิ น้ำท่วม ปัจจุบันภัยธรรมชาติได้เกิดขึ้น บ่อยครั้งทั้งในประเทศไทย ทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และ โอเชียเนีย การเรียนรู้เกี่ยวกับ ภัยธรรมชาติและการระงับภัย ทำให้สามารถรู้เท่าทัน รวมทั้ง สามารถเอาชีวิตรอดได้อย่าง ปลอดภัย	4	6.66
4	ภูมิศาสตร์ทวีป เอเชีย	ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลก ทางกายภาพและความ สัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของ ธรรมชาติใช้แผนที่และ เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศ อย่างมีประสิทธิภาพ	ม.1/1 เลือกใช้เครื่อง มือทาง ภูมิศาสตร์ (ลูกโลก แผนที่ กราฟ แผนที่) ในการสืบค้น ข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ลักษณะ ทางกายภาพและสังคมของ ประเทศไทยและทวีปเอเชีย ออสเตรเลียและ โอเชียเนีย	ทวีปเอเชียเป็นแผ่นดินขนาดใหญ่ ที่สุดของโลก มีประชากร ที่มีเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีที่แตกต่างกัน มาก ในการศึกษาภูมิศาสตร์ ทวีปเอเชียเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจถึงสภาพกายภาพ และสังคม รวมถึงความ ร่วมมือกันระหว่างประเทศ เพื่อการพัฒนาและการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม	10	16.66

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ	เวลา (ชม.)	น้ำหนัก คะแนน
		ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	ม.1/1 วิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย ม.1/2 วิเคราะห์ความร่วมมือของประเทศต่าง ๆ ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรม ม.1/3 สำรวจ และอธิบายทำเลที่ตั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย โดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ม.1/4 วิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพและสังคมที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของความคิดเทคโนโลยี สินค้า และประชากรในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย			
5	ภูมิศาสตร์ทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนีย	ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพและความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมมีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน	ม.1/1 วิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติของทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย ม.1/2 วิเคราะห์ความร่วมมือของประเทศต่าง ๆ ที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ม.1/3 สำรวจและอธิบายทำเลที่ตั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย โดยใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ม.1/4 วิเคราะห์ปัจจัยทางกายภาพและสังคมที่มีผลต่อการเคลื่อนไหวของความคิดเทคโนโลยี สินค้า และประชากรในทวีปเอเชีย ออสเตรเลีย และโอเชียเนีย	ทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนียมีภูมิลักษณะเป็นเกาะและหมู่เกาะ ตั้งอยู่ในมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งแต่ละประเทศจะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง การศึกษาเรียนรู้สภาพทางภูมิศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและเรื่องราวต่างๆที่เกี่ยวข้องจะทำให้เรามีความรู้ความเข้าใจในทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนียได้ดีขึ้น	10	16.66
รวม					40	

ตารางที่ 2.2 แบบวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อจัดทำคำอธิบายรายวิชา สังคมศึกษา (ส21101)
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ม.1

หน่วยที่/เรื่อง	มาตรฐานการเรียนรู้/ ตัวชี้วัด	จำนวน (ชม.)	สัดส่วนคะแนน				
			K	P	A	C	รวม
1. เครื่องมือทางภูมิศาสตร์และ การแบ่งเขตเวลาของโลก	ส 5.1 ม.1/1, ม.1/2	6	1	3	1	1	6
2. ภูมิศาสตร์ประเทศไทยและ ภัยธรรมชาติ	ส 5.1 ม.1/1, ม.1/3 ส 5.2 ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4	14	2	6	4	2	14
3. พุทธศาสนา (หน่วย 1-4)	ส 1.1 ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4, ม.1/5	10	2	6	2	-	10
	----สอบกลางภาค----		20				30
4. ทวีปเอเชีย	ส 5.1 ม.1/1 ส 5.2 ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4	10	1	6	2	1	10
5. ภูมิศาสตร์ทวีปออสเตรเลีย และโอเชียเนีย	ส 5.1 ม.1/1 ส 5.2 ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4	10	2	3	3	2	10
6. พุทธศาสนา (หน่วย 5 - 8)	ส 1.1 ม.1/6, ม.1/7, ม.1/8, ม.1/9, ม.1/10, ม.1/11 ส 1.2 ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4, ม.1/5	10	2	6	1	1	10
	---สอบปลายภาค---	20					30
รวมทั้งหมด		60					100

ตารางที่ 2.3 สรุปแผนการวัดประเมินผลอัตราส่วนคะแนนระหว่างภาค : ปลายภาค (80 : 20)

อัตราส่วนคะแนน For1 : Sum1 : For2 : Sum2 = 30 : 20 : 30 : 20

การวัดผล	หน่วยที่	มาตรฐานการเรียนรู้	ตัวชี้วัด(รหัสตัวชี้วัด)	อัตราส่วนคะแนน				
				K	P	A	C	รวม
ก่อนสอบ กลางภาค (Formative1)	1	ส 5.1	ม.1/1, ม.1/2	1	3	1	1	6
	2	ส 5.1 ส 5.2	ม.1/1, ม.1/3, ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4	2	6	4	2	14
	3	ส 1.1	ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4, ม.1/5	2	6	2	-	10
สอบกลางภาค (Formative1)				20				30
ก่อนสอบ ปลายภาค (Formative2)	4	ส 5.1, ส 5.2	ม.1/1, ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4	1	6	2	1	10
	5	ส 5.1 ส 5.2	ม.1/1, ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4	2	3	3	2	10
	6	ส 1.1 ส 1.2	ม.1/6, ม.1/11, ม.1/1, ม.1/2, ม.1/3, ม.1/4, ม.1/5	2	6	1	1	10
สอบปลายภาค (Formative2)				20				30

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

ไตรสิกขาถือเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งหวังเพื่อพัฒนาตนเองทั้งร่างกาย จิตใจ และปัญญา เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ดังนั้นการนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกตนเองให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี สามารถปฏิบัติตนในการเรียนรู้ฝึกฝนตนเองเพื่อการพัฒนาตนเองทั้ง 3 ด้าน อันได้แก่ ทางกาย จิตใจ และสติปัญญา เพื่อให้มีความประพฤติถูกต้องดีงาม ทางจิตใจเพื่อให้มีจิตใจที่สงบมั่นคง และทางปัญญาเพื่อให้มีปัญญาที่รู้แจ้ง เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องดีงาม ดังนั้นการนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ก็จะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีและสามารถปฏิบัติตนในการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้อง ซึ่งหลักไตรสิกขาและการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของไตรสิกขา

ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อสำหรับศึกษา การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงศึกษา การฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่าง ได้แก่ อธิสัสสิกขา คือศึกษาเรื่องศีลอบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดังามให้ถูกต้องตามหลักจตุศีล มัชฌิมศีลและมหาศีลตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักมัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทริยสังวร สติสัมปชัญญะและสันโดษ อธิจิตตสิกขา คือ ศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ ได้แก่ การบำเพ็ญสมณธรรมฐานของผู้สมบูรณ์ด้วยอริยศีลชั้นจันได้บรรลุลุณาน 4 อธิปัญญาสิกขา คือ ศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่ การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของผู้ได้ฌานแล้วจันได้บรรลุลุวิชา 8 คือ เป็นพระอรหันต์ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของไตรสิกขาไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต (2543 : 127) กล่าวว่า ไตรสิกขา หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัดอบรมกายวาจาจิตใจและปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพานซึ่งประกอบด้วย 1) อธิสัสสิกขา คือ ศีลอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง 2) อธิจิตตสิกขา คือ จิตอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม และ 3) อธิปัญญาสิกขา คือ ปัญญาอันยิ่งใหญ่, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

พุทธทาสภิกขุ (2549 : 134) กล่าวว่า ไตรสิกขา หรือ สิกขา 3 หมายถึง การปฏิบัติหรือการประพฤติกระทำที่เป็นหน้าที่ของบุคคลโดยตรงโดยแบ่งสิกขาไว้ 3 ประการ คือ 1) ศีลสิกขา แปลว่า การปฏิบัติในส่วนศีล 2) จิตสิกขา แปลว่า การปฏิบัติในส่วนจิต (สมาธิ) และ 3) ปัญญาสิกขา แปลว่า การปฏิบัติในส่วนปัญญา

สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (2554) กล่าวว่า สิกขา 3 หมายถึง ข้อสำหรับศึกษา การศึกษาข้อปฏิบัติที่พึงศึกษาและการฝึกฝนอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่าง คือ 1) อธิสัสสิกขา คือ ศึกษาเรื่องศีลอบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดังามให้ถูกต้องตามหลักจตุศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักมัชฌิมศีลและมหาศีลตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทริยสังวรสติสัมปชัญญะและสันโดษ 2) อธิจิตตสิกขา คือ ศึกษาเรื่องจิตอบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ ได้แก่ การบำเพ็ญสมณธรรมฐานของผู้สมบูรณ์ด้วยอริยศีลชั้นจันได้บรรลุลุณาน 4 และ 3) อธิปัญญาสิกขา คือ ศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่ การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของผู้ได้ฌานแล้วจันได้บรรลุลุวิชา 8 คือเป็นพระอรหันต์

บุญณวัช ทัทธวัช (2555 : 24) กล่าวว่า ไตรสิกขา หมายถึง กระบวนการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและปัญญา เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ถูกต้อง ดังาม จิตใจสงบมั่นคงเป็นสมาธิและเกิดปัญญาที่รู้แจ้ง

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ไตรสิกขาหรือสิกขา 3 หมายถึง กระบวนการพัฒนาตนทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญา เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องตั้งตามจิตใจสงบมั่นคงเป็นสมาธิและเกิดปัญญาที่รู้แจ้ง

ไตรสิกขากับมรรค

ไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทั้งทางกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข เน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักศีลสมาธิปัญญา โดยที่ผู้ศึกษาจะต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรคมืองค์ 8 ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2538 : 601 - 604) กล่าวว่า ไตรสิกขานั้นถือว่าเป็นระบบการปฏิรูปธรรมที่ครบถ้วนสมบูรณ์มีขอบเขตครอบคลุมมรรคทั้งหมดและเป็นการนำเอาเนื้อหาของมรรคไปใช้อย่างหมดสิ้นบริบูรณ์จึงเป็นหมวดธรรมมาตรฐานสำหรับแสดงหลักการปฏิบัติธรรมและมักใช้เป็นแม่บทในการบรรยายวิธีปฏิบัติธรรม กล่าวโดยสรุป คือ มรรคเป็นระบบการปฏิบัติธรรมทั้งหมดในแง่เนื้อหาอันใดไตรสิกขาก็เป็นระบบการปฏิบัติธรรมทั้งหมด ฉะนั้นมรรคมี ชื่อเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมัคค์ แปลว่า ทางมืองค์แปดประการอันประเสริฐทางมืองค์ 8 ของพระอริยะทางมืองค์ 8 ที่ทำคนให้เป็นพระอริยองค์หรือองค์ประกอบ 8 อย่างของมรรคนั้นมี ดังนี้

- 1) สัมมาทิฐิเห็นชอบ (Rightview หรือ Right Understanding) 2) สัมมาสังกัปปะคำริชอบ (Right Thought) 3) สัมมาวาจาจาชอบ (Right Speech) 4) สัมมากัมมันตะกระทำชอบ (Right Action) 5) สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) 6) สัมมาวายามะพยายามชอบ (Right Effort) 7) สัมมาสติระลึกรู้ชอบ (Right Mindfulness) 8) สัมมาสมาธิจิตมั่นชอบ (Right Concentration)

มรรค มืองค์ 8 หมายถึง ทางสายเดียวมีส่วนประกอบ 8 อย่างผู้ปฏิบัติธรรมต้องใช้องค์ทั้ง 8 ของมรรคเนื่องไปด้วยกันโดยตลอด เพื่อให้มองเห็นเป็นหมวดหมู่ อันจะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้นจึงจัดองค์ประกอบทั้ง 8 ของมรรคเข้าเป็นประเภท ๆ เรียกว่า ชั้นหรือธรรมชั้นนี้ แปลว่า หมวดหมู่มี 3 ชั้นกล่าวคือ ศีลชั้น สภาวชั้นและปัญญาชั้น เรียกว่า 3 ชั้น ศีล สมาธิ ปัญญา

การจัดหมวดหมู่เป็นการจัดตามสภาวะที่เป็นธรรมประเภทเดียวกันส่วนในทางปฏิบัติ คือ การใช้งานก็จัดตามแนวนั้นแต่เรียกชื่อว่าสิกขา 3 หรือไตรสิกขามีชื่อเพี้ยนไปเล็กน้อยเป็นอริศีลสิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา และโดยทั่วไปเรียกกันว่า ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเขียนให้ดูง่ายขึ้นดังนี้

- 1) อริศีลสิกขา ประกอบด้วย สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2) อริจิตตสิกขา ประกอบด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และ 3) อริปัญญาสิกขา ประกอบด้วย สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ

การจัดแบบธรรมชั้น 3 นั้นมุ่งเพียงให้เห็นเป็นหมวดหมู่ตามประเภทแต่การจัดเป็นไตรสิกขา มุ่งให้เห็นลำดับ ในกระบวนการปฏิบัติหรือใช้งานจริงคำว่าไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 คำว่าสิกขา แปลว่า การศึกษา สำเนียง การฝึกหรือฝึกอบรม ได้แก่ ขอบปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ ความหลุดพ้นหรือนิพพานสิกขา 3 มีดังนี้

1. อธิศีลสิกขา การฝึกอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัยให้มีสุจริตทางกายวาจา และอาชีวะ (Training in Higher Morality)

2. อธิจิตตสิกขา การฝึกอบรมทางจิตใจการปลูกฝังคุณธรรมสร้างเสริมคุณภาพจิตและ รู้จักใช้ความสามารถในกระบวนการสมาธิ (Training in Higher Mentality หรือ Mental Discipline)

3. อธิปัญญาสิกขา การฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูงทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถ ชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระโดยสมบูรณ์ (Training in Higher Wisdom)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2548 : 215) ได้อธิบายถึงมรรคมีองค์ 8 ไว้ดังนี้

1. สัมมาทิฐิความเห็นชอบ หมายถึง การรู้การเห็นอริยสัจ 4 อย่างถูกต้องโดยมี ลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

1.1 ความเข้าใจชัดว่าอะไร คือ ทุกข์อะไร คือ สาเหตุแห่งทุกข์อะไร คือ ความดับทุกข์ และอะไร คือ ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์

1.2 ความเข้าใจชัดว่าอะไร คือ กุศลกรรมอะไร คือ อกุศลกรรม

1.3 ความเข้าใจหลักปฏิจลสมุปบาท คือ กระบวนการเกิดขึ้นและการดับแห่งทุกข์ โดยเป็นปัจจัยอาศัยกัน สัมมาทิฐินับเป็นจุดเริ่มต้นหรือตัวกำหนดที่สำคัญที่นำผู้ปฏิบัติให้ดำเนินไป ถูกทางและก้าวหน้าในการปฏิบัติ

2. สัมมาสังกัปปะความดำริชอบหรือความคิดชอบมีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

2.1 ความคิดที่โปร่งไม่หมกมุ่นพัวพันอยู่ในสิ่งที่สนองความอยากอัน ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ที่เรียกว่ากามคุณรวมความคิดเสียสละปราศจากการครุ่นคิดหาผลประโยชน์ใส่ตัว (เนกขัมมวิตก)

2.2 ความคิดที่ไม่พยาบาทมุ่งร้ายใครเต็มไปด้วยเมตตาและกรุณา (อพยาบาทวิตก)

2.3 ความคิดไม่เบียดเบียนใครไม่คิดทำร้ายหรือทำลายใคร (อวิหิงสาวิตก)

3. สัมมาวาจาการเจรจาชอบมีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

3.1 การเว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาท)

3.2 การเว้นจากการพูดส่อเสียดหรือการพุดยุยงให้เขาแตกกัน (ปิสุณวาจา)

3.3 การเว้นจากการพูดคำหยาบคาย (ผรุสวาจา)

3.4 การเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อหรือพุดสิ่งไร้สาระ (สัมผัปปลาปะ)

4. สัมมากัมมันตะการทำงานชอบมีลักษณะเด่น ๆ ดังนี้

4.1 การเว้นจากการทำลายชีวิตคนอื่นและสัตว์อื่น (ปาณาติบาต)

4.2 การเว้นจากการขโมยของของคนอื่น (อทินนาทาน)

4.3 การเว้นจากการประพฤติดินในกาม (กามเมสุมิฉาจาร)

5. สัมมาอาชีวะการเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง การทำมาหากินด้วยอาชีพสุจริตเว้นมิฉ้อฉลต่าง ๆ เป็นต้นว่าการโกงหรือหลอกลวงการประจบประแจงการใช้เครื่องหมายนิมิตการบีบบังคับขู่เข็ญและการต่อลาด้วยลาภและเว้นอาชีพอีก 5 ประการ ดังต่อไปนี้

- 5.1 สัตตถณิชา ค้าขายอาวุธ
- 5.2 สัตตถณิชา ค้าขายมนุษย์
- 5.3 มังสวณิชา ค้าขายเนื้อสัตว์ (อรรถกถาแก้ว่าเลี้ยงสัตว์ไว้ขาย)
- 5.4 มัชชวณิชา ค้าขายน้ำเมา
- 5.5 วิสวณิชา ค้าขายยาพิษ

6. สัมมาวายามะความเพียรชอบ หมายถึง เพียรพยายามทางจิตอย่างยิ่งใหญ่ (สัมมปปธาน) 4 ประการ ดังต่อไปนี้

- 6.1 เพียรระงับมิให้ความชั่วเกิดขึ้น (สังวรปธาน)
- 6.2 เพียรละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป (ปหานปธาน)
- 6.3 เพียรสร้างความดีที่ยังไม่เกิดขึ้น (ภาวนาปธาน)
- 6.4 เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม (อนุรักษนาปธาน)

7. สัมมาสติการตั้งสติชอบหมายถึงสติปัฏฐาน 4 การตั้งสติพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 4 ประการ ดังต่อไปนี้

- 7.1 พิจารณาความเป็นไปของร่างกายมีหลายวิธี เช่น กำหนดลมหายใจเข้าและลมหายใจออก เป็นต้น (กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน)
- 7.2 พิจารณาความเป็นไปของเวทนาว่ามีความเป็นสุขเป็นทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์ (เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน)
- 7.3 พิจารณาความเป็นไปของจิตว่าเศร้าหมองเพราะกิเลสชนิดใดหรือผ่องใสเพราะปราศจากกิเลสเหล่านั้น (จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน)
- 7.4 พิจารณาธรรมต่าง ๆ ทั้งฝ่ายดีฝ่ายชั่วและฝ่ายกลางว่าธรรมชาติใดผ่านเข้ามาในจิต (ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน)

8. สัมมาสมาธิการตั้งจิตมั่นชอบ หมายถึง การทำจิตให้เป็นสมาธิผ่านระดับต่ำ ระดับกลางถึงระดับสูงจนบรรลุฌานสมาธิแบ่งออกเป็น 3 ระดับจากระดับต่ำไปหาระดับสูง ดังต่อไปนี้

- 8.1 สมาธิชั่วขณะซึ่งเกิดแก่สามัญบุคคลทั่วไปในเวลาปฏิบัติภารกิจประจำวัน เรียกว่า ฌณิกสมาธิ
- 8.2 สมาธิที่จวนจะแน่วแน่มหาสติที่ตั้งจิตมั่นกว่าระดับแรกเรียกว่าอุปปจารสมาธิ
- 8.3 สมาธิที่แนบแน่นสนิทเป็นสมาธิระดับฌานชั้นต่าง ๆ อันเป็นระดับสูงสุดเรียกว่า อปัณณาสมาธิ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาตนทั้งทางกาย จิตใจ และ ปัญญา เพื่อให้บุคคลดำเนินชีวิตไปในวิถีที่ถูกต้องตั้งสมาธิจดจ่อเป็นสมาธิและเกิดปัญญาที่รู้แจ้ง ซึ่งเมื่อแยกประเภทออกเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาแล้วจะพบว่า มีหลักการปฏิบัติ เช่นเดียวกับมรรค 8 ดังนั้น เมื่อฝึกสิ่งใดสิ่งนั้นก็จะมีเจริญงอกงามขึ้นด้วยเช่นกัน เมื่อฝึกไตรสิกขามรรค ก็เกิดขึ้นด้วยเนื่องจากเนื้อหาสาระของมรรคและไตรสิกขาก็คือ อันเดียวกันนั่นเอง

กระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา

การฝึกอบรมและพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาสามารถฝึกได้ในทุกการกระทำของมนุษย์ และฝึกหัดให้รู้จักการตรวจสอบด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศีลสมาธิและปัญญาก้าวหน้ายิ่งขึ้น กล่าวคือ มนุษย์ต้องพิจารณาการกระทำของตนว่าไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือไม่ การกระทำดังกล่าวเป็นไปในทางที่ดีอย่างไร และในขณะเดียวกันจิตใจของเรานั้นเป็นอย่างไรมีความ โลภโกรธคิดร้ายต่อผู้อื่นหรือไม่และต้องใช้ปัญญาในการพิจารณาการกระทำของตนด้วยว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ซึ่งมีนักศึกษานักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงกระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขาไว้

เมื่อพิจารณากระบวนการศึกษา เพื่อฝึกอบรมและพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา ดังนี้ สุนน อมรวิวัฒน์ (2528 : 37 - 39) ไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษาที่พัฒนามนุษย์ทางกายวาจา ความคิดจิตใจอารมณ์และสติปัญญาให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติมีอิสรภาพเน้นการปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตนด้วยหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งวิธีการปฏิบัติฝึกหัดอบรมตนตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญานั้นผู้วิจัยต้องปฏิบัติตามแนวทางของมรรคมีองค์ 8 ได้แก่ 1) การฝึกหัดอบรมตนให้มีศีลด้วย สัมมาวาจา - เจรจาชอบสัมมากัมมันตะ - การกระทำชอบและสัมมาอาชีวะ - การเลี้ยงชีพชอบ 2) การฝึกหัดอบรมตนให้มีสมาธิด้วยสัมมาวายามะ - ความเพียรชอบสัมมาสติ - การระลึกรู้ชอบและ สัมมาสมาธิ - การตั้งจิตมั่นชอบ และ 3) การฝึกหัดอบรมตนให้มีปัญญาด้วยสัมมาทิฐิ - การเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ - การดำริชอบ

นอกจากนี้ สุนน อมรวิวัฒน์ (2530 : 44 - 45) ได้กล่าวถึง กระบวนการศึกษาตามหลัก ของไตรสิกขาว่ามีลักษณะเด่นและใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ซึ่งได้สรุป วิเคราะห์เป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขาต้องปฏิบัติฝึกหัดอบรมตน ด้วยตนเองศีล สมาธิ และปัญญาจะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง จากการฟังการอ่านการดูหรือการบอกเล่า ต้องเรียนรู้ด้วยการกระทำเรียนรู้ด้วยการคิด การควบคุมเรียนด้วยความอดกลั้นอดทนข่มใจและเรียน ด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้นผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเองไม่มี ผู้ใดมาประเมินให้ได้

2. เนื่องจากศีลสมาธิปัญญาเป็นระบบการฝึกหัดอบรม ที่ต้องสามารถสละสิ่งที่ควรละ และเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ดังนั้นผู้ที่ศึกษาตามแนวทางของไตรสิกขานี้จึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอน

จากผู้เป็นกัลยาณมิตรก่อนแต่จะหยุดอยู่เพียงนั้นไม่ได้ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญาฝึกฝนไปที่ละขั้นจนสามารถวินิจฉัยแยกแยะสิ่งดีสิ่งชั่ว (อย่างที่เรียกว่ารู้ผิดชอบชั่วดี) แล้วละเว้นสิ่งชั่วเพิ่มพูนสิ่งที่ชอบธรรมและมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

3. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขาเป็นการฝึกอบรมตน ที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรมเริ่มจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยการควบคุมความประพฤติของทางกายและทางวาจา นั้นเป็นกระบวนการที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนเหมือนการกำจัดเศษสวะทั้งหลายที่ลอยมาตามสายน้ำนั้นหากสังเกตอย่างตั้งใจจะมองเห็นได้ครั้นผู้ศึกษาฝึกปฏิบัติต่อไปจนสามารถกำจัดกิเลสอย่างละเอียดที่ฝังลึกแอบซ่อนอยู่ในกมลสันดานเสียได้ก็เหมือนกับการกลั่นน้ำที่แม้จะดูใสแต่มีละอองตกตะกอนนอนก้นอยู่ให้บริสุทธิ์สะอาด ผู้ที่ฝึกหัดอบรมตนตามกระบวนการนี้จึงเรียนลัดไม่ได้หลอกตนเองและผู้อื่นและผู้ที่ได้สำเร็จต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาและใช้ปัญญาจนได้รับปริญญา 3 คือ ญาตปริญาการกำหนดรู้สภาวะลักษณะตริณปริญา การกำหนดรู้สามัญลักษณะและปะหานปริญาการกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

4. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไปเพราะเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อรู้ เพื่อรู้สึก เพื่อยากจะต่อสู้อย่างต่อเนื่องเพื่ออิสรภาพอิสรภาพที่หลุดพ้นจากความทุกข์และความชั่วอิสรภาพของวิญญูณมนุษย์ คือ สันติความสงบเย็น

5. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและปัจจัยที่ว่า มีลักษณะบูรณาการ นั้นเพราะองค์ประกอบทุกองค์ประกอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นวิธีการประพฤติ เพื่อบรรลุจุดประสงค์สูงสุดนั้นมีลักษณะที่ผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกันมีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและในด้านที่เจริญยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้

พัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2542 : 64) ได้กล่าวถึงกระบวนการแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ว่าแบ่งได้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 (ไร้การศึกษา) : อวิชชา + ตัณหาพฤติกรรมสร้างทุกข์ (ก่อปัญหา)

แบบที่ 2 (มีการศึกษา) : ปัญญา + ฉันทะพฤติกรรมสลายทุกข์ (แก้ปัญหา)

กระบวนการแบบที่ 2 เป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ คือ การที่มนุษย์มีความคิดก็นับได้ว่าเริ่มมีการศึกษาและเมื่อมีการศึกษาปัญญาก็เกิดขึ้น ซึ่งเป็นตัวแกนสำคัญของการพัฒนาตนเอง ดังนั้นการศึกษาต้องเป็นการฝึกคนให้พัฒนาปัญญา เพื่อนำปัญญามากำจัดตัณหาและกำหนดพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม

ในการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาหรือการปฏิบัติธรรมสิ่งที่จะต้องมีความเชื่อในโพธิ์ เรียกว่า โพธิศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นศรัทธาพื้นฐาน คือ มนุษย์เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์เป็นพุทธะได้และเมื่อมนุษย์มีความเชื่อ ดังนั้นแล้วจะทำให้มนุษย์พร้อมที่จะฝึกฝนตนเองการฝึกฝนและพัฒนา มนุษย์ในทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลัก เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการและให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีคุณภาพ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2538 : 609) ยังได้กล่าวอีกว่าไม่ว่าเรากำลังฝึกอบรมอยู่ในช่วงตอนใดของไตรสิกขาก็ตามไม่ว่าจะเป็นขั้นศีล ขั้นสมาธิ หรือขั้นปัญญาการปฏิบัติแต่ละขั้นของไตรสิกขา ย่อมดำเนินอยู่เรื่อยไปตลอดเวลาทุกช่วงตอนการกล่าวออกมาว่าเป็นขั้นศีล ขั้นสมาธิหรือขั้นปัญญา เป็นการบอกแจ้งว่าในตอนนั้นกำลังเร่งรัดให้ระดมการฝึกอบรมองค์ประกอบประเภทนั้นให้มากเป็นพิเศษ หรือว่าในตอนนั้นองค์ประกอบประเภทนั้นกำลังถูกเรียกออกมาใช้งานมีบทบาทโดดเด่นออกหน้า องค์ประกอบประเภทอื่นมองดูในแง่หนึ่งเป็นเหมือนว่ามีระบบการฝึกจากข้างนอกและระบบการฝึกจากข้างในซึ่งทำงานประสานกันด้วยดี

เพ็ญรุ่ง ปานใหม่ (2544 : 21 - 22) ได้กล่าวถึงกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาคือ มีความสำคัญ ดังนี้ศีลเป็นเรื่องการฝึกพฤติกรรมเครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ วินัย เด็กควรได้รับการปลูกฝังให้อยู่ในหลักของศีล 5 เน้นการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมด้วยการมีพฤติกรรมที่ไม่ละเมิดต่อกันไม่เบียดเบียนกันโดยไม่ทำร้ายชีวิตร่างกายไม่ลักขโมยไม่แย่งของรักของหวงของผู้ใด ไม่ใช้วาจาประทุษร้ายสร้างความมีสติสัมปชัญญะโดยให้เห็นโทษของการดื่มสุราเสพของมึนเมาของ เสพติดนอกจากการปลูกฝังการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมแล้วยังต้องพัฒนาเด็กในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะเกื้อกูลสร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขให้เกิดขึ้น

การพัฒนาเด็กในระดับศีลจะต้องตั้งเป้าหมายที่จะสร้างพฤติกรรมเคยชินที่พึงตามให้สะสมขึ้นในตัวเด็กเมื่อเกิดการสะสมและปฏิบัติติดต่อกันไปก็จะส่งผลไปที่จิตใจให้เกิดความชื่นชมและยึดถือ ด้วยเวลาจะประพุดอย่างนั้นความชื่นชมยึดถือในจิตใจก็จะส่งเสริมให้มีเจตนาที่จะมุ่งประพุด อย่างนั้น สมาธิเป็นเรื่องการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจการอบรมเด็กไปในเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ทางจิตให้สมบูรณ์ด้วย

1. คุณภาพจิต คือ ประกอบไปด้วยคุณธรรมเป็นความเมตตากรุณาความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพนับถือนอบน้อม ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นความมีน้ำใจ ความกตัญญูตเวที เป็นต้น

2. สมรรถภาพจิต คือ การมีจิตใจเข้มแข็งมีความขยันหมั่นเพียรมีความอดทนไม่ย่อท้อ มีความรับผิดชอบมีความแน่วแน่มั่นคงมีความกระตือรือร้นมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีสติมีสมาธิ เป็นต้น

3. สุขภาพจิต คือ การมีจิตใจร่าเริงเบิกบานมีความสุขชื่นมื่นพอใจมีความพอใจในตัวเองและสงบสุข เป็นต้น

ปัญหาเป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ ความจริงโดยนัยนี้เด็กควรได้รับการอบรมสั่งสอนในทางที่ถูกที่ควรในเรื่องความเชื่อความเห็นความรู้ความเข้าใจการรู้จักคิดรู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรองรู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินการต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลรู้จักคิดการต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนั้น คือ รู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิตในการฝึกอบรมเด็กตามหลักไตรสิกขานี้สามารถฝึกได้ในทุกการกระทำของเด็กและหากฝึกให้เด็กรู้จักการตรวจสอบตนเองด้วยก็จะช่วยให้การปฏิบัติ ศีล สมาธิและปัญญาก้าวหน้ายิ่งขึ้นนั้น คือ เมื่อทำอะไรก็ให้พิจารณาว่าการกระทำของตนในครั้งนั้น ทำให้เกิดการเบียดเบียนเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้หนึ่งผู้ใดหรือไม่ หรือว่าการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อความสนับสนุนเกื้อกูลช่วยเหลือและสร้างสรรค์ (ศีล)

ในการกระทำเดียวกันนี้ จิตใจของตนเป็นอย่างไรทำสิ่งนั้นไปด้วยจิตใจที่เห็นแก่ตัวคิดร้ายต่อใครทำด้วยความริษยาอาฆาตความโลภ ความโกรธ ความหลงหรือเปล่าหรือทำด้วยความรัก ความเมตตาความปรารถนาดีต่อกัน ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรความรับผิดชอบความศรัทธา ความมีสติ ในขณะที่ทำมีความสุขพอใจเป็นอย่างไร เช่น เราร้อนกระวนกระวายเศร้าหมองขุ่นมัวหรือว่ามีจิตใจที่ร่าเริงผ่องใสอารมณ์ใจสุขสงบ (สมาธิ)

การกระทำครั้งนี้ทำด้วยความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องที่ทำมีความเข้าใจกฎเกณฑ์และความมุ่งหมายทำโดยมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบมองเห็นถึงผลดีผลเสียและวิธีการปรับปรุง แก้ไขแล้วหรือไม่ (ปัญญา)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการศึกษาเพื่อฝึกอบรมและพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ด้วยหลักของศีล สมาธิ และปัญญาให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติเน้นการปฏิบัติฝึกหัดอบรมควบคุมกายวาจาให้พูดดีทำดี (ศีล) ฝึกหัดอบรมให้มีความคิดที่แน่วแน่ปลอดภัยตั้งใจให้มีสติรู้ตัวมีจิตตั้งมั่นแน่วแน่อย่างต่อเนื่อง (สมาธิ) และฝึกหัดอบรมให้เกิดความรู้อย่างสูงสุดเพื่อให้เกิดความเห็นที่ตรงความจริงนึกคิดในทางที่ถูกต้องดีงามจนบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ปัญญา)

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกรูปแบบหนึ่งที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาสาระของบทเรียนเนื่องจากนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติอบรมทั้งทางกาย วาจา จิตใจและสติปัญญา ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้นผู้วิจัยจึงขอเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ดังนี้

ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นเป็นการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธอีกรูปแบบหนึ่งที่นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นกระบวนการฝึกหัดอบรมทางกาย

วาทา จิตใจและปัญญาของนักเรียนให้บรรลุจุดหมายสูงสุด ซึ่งมีนักการศึกษานักวิชาการและผู้วิจัยหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาไว้ดังนี้

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2528 : 289 - 290) กล่าวว่าจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นวิธีสอนที่ยึดศีลสมาธิปัญญาเป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยนักเรียนมีศีลสิกขา คือ สำนวณกายวาทาให้ถูกต้องอยู่ในองค์แห่งศีลมีจิตสิกขา คือ ฝึกจิตให้สงบมั่นคงผ่องใสระงับจากกิเลสเมื่อจิตสงบมั่นคงเป็นจิตที่ฝึกดีแล้วก็เป็จิตอันควรแก่การงานที่จะพิจารณาธรรมได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงปัญญาสิกขา คือ การพิจารณาร่างกายความรู้สึกนึกคิดของตนในขณะที่มีสมาธิว่าทุกสิ่งทุกอย่างต่างก็เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปเป็นของไม่เที่ยงไม่ทนทานไม่สามารถตั้งอยู่ได้เป็นของที่ไม่ควรยึดถือเป็นการอบรมคนให้เข้าใจหลักสภาพความเป็นจริงเพื่อละกิเลสละทุกข์หากอบรมปัญญาแล้วสมาธิและศีลก็จะมั่นคงขึ้นตามลำดับปัญญาสิกขาก็จะเป็นการใช้ปัญญาพิจารณาทุกข์หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นฉะนั้นการสอนแบบไตรสิกขาก็เป็นการสอนที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริง

สุนน อมรวิวัฒน์ (2528 : 47) กล่าวว่าจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นการสอนที่เชื่อว่า คนที่มีปัญญาและเกิดปัญญาวิสุทธิขึ้นได้นั้นต้องเกิดจากมีกำลัง (พลัง) จิตใจกำลังความคิดที่แน่วแน่ไม่หวั่นไหวขัดส่ายวอกแวกต้องเพ่งพินิจคิดตรองในเรื่องเดียวคนที่จะมีกำลังความคิดรวมเป็นจุดเดียวแน่วแน่ (สมาธิ) ไม่หวั่นไหวขัดส่ายได้ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติเรียบร้อยสงบเรียบมีระเบียบวินัย (มีศีล) นั่นคือถ้านักเรียนฝึกควบคุมสภาพทางกายให้อยู่ในระเบียบวินัยเรียบร้อยจะช่วยให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านหวั่นไหวไปนอกเรื่องนอกห้องเรียนซึ่งจะช่วยให้มีกำลัง ความคิดคมกล้าสามารถแก้ปัญหาทำความเข้าใจปัญหาได้ทำให้เกิดปัญญามีความรู้แจ้งเรื่องนั้น ๆ (ปัญญา) ได้ด้วยตนเองประจักษ์ด้วยตนเองไม่ใช่เพียงแต่รู้หรือทราบจากการบอกเล่าให้ฟังเท่านั้น

วันเพ็ญ วรรณโณมล (2544 : 63 - 64) กล่าวว่าจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นวิธีสอนที่ประกอบด้วยขั้นตอนในการศึกษาตามลำดับ 3 ขั้นตอนเริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนมีศีล คือ มีระเบียบวินัยในการปฏิบัติตนก่อนต่อจากนั้นให้นักเรียนมีสมาธิ การมีสมาธิก็ต่อเมื่อร่างกายอยู่ในสภาพปกติและเมื่อกายควบคุมสติได้จิตใจก็สงบช่วยให้เกิดปัญญาารู้แจ้งวิธีการเรียนแบบนี้เน้นกระบวนการคิดและความรู้แจ้ง

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้โดยการฝึกหัดอบรมตนเอง 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ศีลสิกขาเป็นขั้นที่นักเรียนควบคุมกายและวาทาพร้อมที่จะปฏิบัติกิจกรรม จิตตสิกขาเป็นขั้นที่นักเรียนมีจิตมุ่งมั่นและจดจ่ออย่างต่อเนื่องอยู่กับสิ่งที่ได้รับมอบหมาย และปัญญาสิกขาเป็นขั้นที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ฝึกคิดอย่างมีเหตุผลเกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยใช้สติในการควบคุมจัดเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันส่งผลให้เกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณทุกขั้นตอนสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของบทเรียน

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองทั้งทางกาย วาจา จิตใจ และปัญญา เพื่อให้นักเรียนพิจารณาถึงประโยชน์หรือโทษด้วยตนเองสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาเป็นหลักในการปฏิบัติตนต่อไปได้ซึ่งมีนักการศึกษา นักวิชาการ และผู้วิจัยหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาไว้ดังนี้

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2528 : 289 - 290) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามี 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. นักเรียนรักษาศีลโดยควบคุมกาย วาจาให้อยู่ในระเบียบวินัยและองค์แห่งศีลรักษาศีลมิให้ขาดตกบกพร่อง
2. นักเรียนฝึกสมาธิด้วยการสวดมนต์สำรวมศีลของตนเองกำหนดลมหายใจและฝึกจิตให้มั่นเป็นสมาธิควรปฏิบัติทุกวันวันละ 5 - 10 นาที
3. นักเรียนฝึกการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองในขณะที่จิตมีสมาธิให้พิจารณาสภาพความเป็นจริงด้วยเหตุด้วยผลพิจารณาร่างกาย ความคิด การปฏิบัติ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดให้เข้าใจสภาพความเป็นจริงว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่ยั่งยืนไม่มีสาระไม่ยึดถือว่าเป็นของเราหรือเป็นเรากำหนดสภาพธรรมที่เราได้กระทำผิดศีลอย่างไรและมีอุบายที่จะควบคุมกาย วาจาใจอย่างไรที่จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะนักเรียนสามารถบรรยายลำดับสิ่งที่พิจารณาได้โดยละเอียดและเสนอข้อปฏิบัติได้ถูกต้องตามสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่ผู้สอนจะทำหน้าที่สรุปหลักธรรมให้ผู้เรียนได้พิจารณาและให้กำลังใจในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา

กรมการศาสนา (2548 : 242) กรมวิชาการ (2546 : 175) และสุนัน อมรวิวัฒน์ (2513 : 47 - 48) กล่าวในทำนองเดียวกันว่าการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นศีล (ศีลสิกขา) คือ การควบคุมให้นักเรียนอยู่ในระเบียบวินัยทั้งกายและวาจาให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติร่างกายพร้อมที่จะเรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นสมาธิ (จิตตสิกขา) คือ การฝึกสมาธิข้างต้นในการควบคุมสติให้นักเรียนรวมจิตใจความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวเรื่องเดียวตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจ

ขั้นที่ 3 ขั้นปัญญา (ปัญญาสิกขา) คือ ขั้นที่นักเรียนใช้สมาธิในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เรียนจนเกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นพิจารณาผลที่เกิดขึ้นเกิดปัญญาขึ้นในตนเองมีมโนทัศน์ในเรื่องนั้นได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

สุนีย์ ผงยุสิทธิ์ (2546 : 19) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนครูให้นักเรียนดูรูปภาพข่าวหรือหัวข้อข่าวจากหนังสือพิมพ์หรือสร้างสถานการณ์ให้อยู่ในขอบข่ายเนื้อหาที่สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเลือกกระทำผิดศีลธรรมหรือถูกศีลธรรมในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่จะให้ต่อไป

ขั้นที่ 2 ขั้นศีลสิกขาครูกำหนดสถานการณ์ให้และเปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความรู้สึกต่อสถานการณ์ในการเลือกกระทำผิดหลักศีลธรรมหรือถูกหลักศีลธรรม

ขั้นที่ 3 ขั้นจิตตสิกขาหรือการทำสมาธิการนำจิตที่ฝึกฝนจนสงบแล้วในขั้นต้นมาควบคุมสติให้ระลึกอยู่กับลมหายใจเพื่อระลึกแน่วแน่ที่จุดเดียว จนจิตสงบผ่องใสปราศจากสิ่งรบกวนหรือทำให้เศร้าหมองและจิตใจอยู่ในสภาพพร้อมเหมาะสมกับการใช้งานมากที่สุด โดยครูให้หลักในการฝึกสมาธิ 2 ขั้นตามลำดับ ดังนี้ 1) ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยแล้วนั่งขัดสมาธิขาขวาทับขาซ้ายหายใจเข้าออกโดยตั้งกายตรงแต่ไม่เกร็งตัว 2) หลับตาหรือเพ่งมองรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เรียนจิตใจจดจ่อเกี่ยวกับเรื่องนั้นเพียงเรื่องเดียวกำหนดลมหายใจเข้า - ออก แล้วกล่าวภาวนาสั้น ๆ เกี่ยวกับภาพที่เพ่งมองหรือสถานการณ์นั้น 5 นาที เมื่อทดสอบได้แล้วว่านักเรียนมีสมาธิให้นักเรียนออกจากสมาธิได้

ขั้นที่ 4 ขั้นปัญญาสิกขาการกำหนดพิจารณาผลที่เกิดขึ้นในใจของตนในการเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติได้อย่างสมเหตุสมผล โดยการปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาปัญญา 3 ด้านคือ 1) การฟังและการอ่าน (สุตมยปัญญา) 2) การคิดทบทวนพิจารณาหาเหตุผลความเป็นไปได้และไม่ได้แล้วทดสอบกับข้อมูลเดิมที่ได้ฟังได้อ่านมา (จิตตามยปัญญา) 3) การลงมือปฏิบัติเพื่อทดสอบสิ่งที่ได้มาจากการฟังการอ่านและการคิด (ภาวนามยปัญญา)

ขั้นที่ 5 ขั้นสรุปผลและประเมินผลครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อคิดและสาระสำคัญของบทเรียน โดยครูเพิ่มเติมส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์มากขึ้นครูวัดและประเมินโดยพิจารณาจากการตอบคำถามความสนใจการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม

วนิดา กันตะกนิษฐ์ (2551 : 4) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามี 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นศีล คือ ขั้นที่นักเรียนต้องควบคุมตนเองให้อยู่ในระเบียบวินัยทั้งทางกายวาจาและใจให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเป็นปกติเป็นขั้นการเรียนรู้ที่ยังต้องพึ่งพิงครูหรือแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่นักเรียนจะต้องศึกษาเรียนรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงทฤษฎีหลักการและลงมือปฏิบัติตามธรรมชาติวิชา

2. ขั้นสมาธิ คือ ขั้นที่นักเรียนต้องรวบรวมจิตใจความคิดให้แน่วแน่เป็นจุดเดียวตัดสิ่งรบกวนอื่น ๆ ออกจากความคิดและจิตใจเป็นขั้นที่นักเรียนเริ่มสร้างรูปแบบการคิดของตนเองโดยอาศัยหลักการทฤษฎีที่ได้เรียนรู้มาเข้าไปสู่การคิดวิเคราะห์ทบทวนลงมือฝึกปฏิบัติฝึกฝนอย่างคล่องแคล่ว โดยอัตโนมัติวางแผนทำกิจกรรมหรือโครงการเพื่อค้นหาคำตอบด้วยตนเอง

3. ขั้นปัญญา คือ ขั้นที่นักเรียนใช้ความคิดในการสร้างรูปแบบใหม่ ๆ สร้างสรรค์ผลงานหรือชิ้นงานหรือพิจารณาผลของการกระทำของตนเอง ในการเลือกกระทำผิดหรือถูกตามหลักศีลธรรมเป็นการเรียนรู้ที่บูรณาการเข้าด้วยกันระหว่างความรู้ ครอบรู้ ลึกจากการรับข้อมูลแหล่งความรู้ภายนอกความรู้รอบรู้ลึกจากการคิดกระบวนการทำงานของจิตภายในตัวนักเรียนและความรู้รอบรู้ลึกจากการลงมือเมื่อปฏิบัติ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามี 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้แก่ ขั้นศีลสิกขา ขั้นจิตสิกขา และขั้นปัญญาสิกขา โดยขั้นศีลสิกขาเป็นขั้นที่นักเรียนควบคุมกาย และวาจาพร้อมที่จะปฏิบัติกิจกรรม ขั้นจิตสิกขาเป็นขั้นที่นักเรียนมีจิตมุ่งมั่นและจดจ่ออย่างต่อเนื่องอยู่กับสิ่งที่ได้รับมอบหมาย และขั้นปัญญาสิกขาเป็นขั้นที่กระตุ้นให้นักเรียนได้ฝึกคิดอย่างมีเหตุผลเกิดความรู้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ โดยใช้สติในการควบคุมจัดเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ส่งผลให้เกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณทุกขั้นตอนสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการจัดการเรียนรู้ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของบทเรียน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้

การจัดเนื้อหาในแต่ละรายวิชา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เป็นการจัดการตามหน่วยการเรียนรู้ (Unit plan) ซึ่งเทียบเท่ากับบท ในหลักสูตรที่ผ่านมาหน่วยการเรียนรู้เป็นการจัดเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และการประเมินที่ครบเปิดเสร็จภายในแต่ละหน่วยหรือครบวงจรเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนด (กรมวิชาการ, 2546 : 91)

หน่วยการเรียนรู้

ในการจัดหน่วยการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญในการจัดการศึกษา หน่วยการเรียนรู้เปรียบเสมือนข้อกำหนดในการจัดการเรียนการสอน การวิเคราะห์ และจัดแยกหน่วยการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูผู้สอน โดยมีผู้กล่าวถึงหน่วยการเรียนรู้ไว้ดังนี้

เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว (2547 : 14) ให้ความหมายว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง จำนวนเนื้อหาของบทเรียนที่สามารถเรียนจบในตัว ซึ่งอาจจะมีมากกว่า 1 บทเรียน และมีแบบฝึกหัดแบบทดสอบประกอบการเรียน

กรมวิชาการ (2548 : 15 - 17) ให้ความหมายว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง สารการเรียนรู้ที่จัดเป็นชุดหรือเป็นหมู่หรือเป็นกลุ่ม ในลักษณะสัมพันธ์เชื่อมโยงหรือบูรณาการเพื่อสะดวกในการจัดการเรียนรู้

นพเก้า ณ พัทลุง (2548 : 15 - 17) ให้ความหมายว่า หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง สารการเรียนรู้ย่อยของรายวิชา ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วย องค์ประกอบหลักเช่นเดียวกับหลักสูตรรายวิชา คือ ชื่อหน่วย จุดมุ่งหมายการเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ และอาจรวมถึงทรัพยากรบุคคล สื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

สำนักวิชาการและมาตรฐาน (2551 : 7) กล่าวว่า หน่วยการเรียนรู้ คือ หน่วยการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด เป็นเป้าหมายของหน่วยและองค์ประกอบภายในหน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด สาระสำคัญ สารการเรียนรู้ ชิ้นงานหรือภาระงานที่กำหนดให้ผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 7) ให้ความหมายว่า หน่วยการเรียนรู้ คือ การวางแผนและออกแบบไว้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมาย นอกจากนี้ หน่วยการเรียนรู้ หมายถึง หน่วยการเรียนการสอนจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาวิชาจำนวนหนึ่งที่ถูกคัดเลือกมาภายใต้หัวข้อหนึ่งและมีจุดประสงค์ร่วมกันอย่างหนึ่งจะต้องใช้กิจกรรมและประสบการณ์หลายอย่างในการที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ สิ่งสำคัญที่หน่วยการเรียนการสอนจะต้องมีนอกเหนือจากที่กล่าวมาคือ ผู้เรียนจะต้องมีปัญหาร่วมกันเนื้อหาและวิธีการจัดต้องมีความหมายต่อผู้เรียน และร่วมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อีกความหมายหนึ่งของหน่วยการเรียนรู้ คือ หน่วยการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดเป็นเป้าหมายของหน่วยและองค์ประกอบภายในหน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดสาระสำคัญ สาระการเรียนรู้ ชิ้นงานหรือภาระงานที่กำหนดให้ผู้เรียนปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนการสอน และเกณฑ์การประเมินครบทุกองค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้ จะต้องเชื่อมโยงมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด เป็นเป้าหมายของหน่วย (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนิตยา ปิลันธนาพันธ์ (2545 : 60 - 61) ได้จัดแบ่งประเภทของหน่วยการเรียนรู้ตามชื่อของหน่วยเรียนนั้น ๆ ว่าสื่อบทเรียนใด ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 9 ประเภท ได้แก่

1. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นประเด็นสำคัญ (Thematic Unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้สื่อความหมายที่เป็นแนวคิด หรือ ความคิดรวบยอด (Concept Unit) ที่กว้างขวาง เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมระบบภูมิคุ้มกัน ความหลากหลายของการเปลี่ยนแปลง
2. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นหัวข้อ (Topic Unit) หน่วยการเรียนรู้ในลักษณะนี้สื่อให้ผู้สอนมุ่งให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเป็นหลัก เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องครอบครัว พี่ ย่า
3. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นปัญหา (Problem Unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้กระตุ้นให้เกิดการออกแบบการเรียนการสอนเพื่อมุ่งหาคำตอบจากหน่วยการเรียนรู้นี้ เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องน้ำอัดลมเป็นอย่างไร เห็นอะไรในช้อนกินข้าว มองได้ไกลแค่ไหน
4. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นประเด็นสำคัญ (Issue Unit) จะคล้ายกับหน่วยการเรียนรู้ที่เป็นประเด็นปัญหาแต่ประเด็นสำคัญ (Issue) มักเป็นปัญหาที่กำลังมีความเคลื่อนไหวอยู่ในสังคม ยังไม่สามารถหาข้อยุติ ส่วนปัญหา (Problem) มักเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน สัมสมอยู่ในสังคมมานาน จนเป็นที่รับรู้ทั่วไป การกำหนดหน่วยการเรียนรู้ว่าเป็นประเด็นสำคัญหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในสังคมขณะนั้น หน่วยการเรียนรู้แบบนี้จึงมีความทันสมัยทันเหตุการณ์
5. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม (Value Unit หรือ Moral Unit) เป้าหมายของหน่วยการเรียนรู้ประเภทนี้มุ่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน เช่น หน่วยการเรียนรู้ เรื่องความรักชาติ การเสียสละ ความรับผิดชอบ การพึ่งพา

6. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นเหตุการณ์ เรื่องราว วรรณกรรม (Story Unit หรือ Literature Unit) เป้าหมายของหน่วยการเรียนรู้ประเภทนี้มุ่งนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ประวัติความเป็นมาให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และสะท้อนแง่คิด มุมมองต่าง ๆ จากเรื่องราวนั้น เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องอาณาจักรสุโขทัย รัชกาลที่ 9 สุนทรภู่ พระอภัยมณี

7. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นอาชีพ (Career Unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้มีเป้าหมายให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ที่มีอยู่ในอาชีพต่าง ๆ ลักษณะของอาชีพนั้นได้สำรวจอาชีพ การเตรียมตัวการสู่อาชีพนั้น ๆ ให้ประสบความสำเร็จ เช่น หน่วยการเรียนรู้เรื่องครู ตำรวจ

8. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นโครงการ (Project Unit) หน่วยการเรียนรู้แบบนี้ทำให้เป้าหมายการเรียนรู้เน้นไปที่การให้นักเรียนคิดโครงการ ทำโครงการ สร้างชิ้นงานต่าง ๆ เช่น กังหันลม ระบบนิเวศ ปาชาเลน การย้อมผ้า

9. หน่วยการเรียนรู้ที่เป็นทักษะ (Skill Unit) หน่วยการเรียนรู้ลักษณะนี้ให้ความรู้ที่ถูกต้องให้นักเรียนมีทักษะเหล่านี้ เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มุ่งหวังพัฒนาทักษะให้แก่ นักเรียน เช่น การเจรจาต่อรอง การจูงใจ การประนีประนอม

จากหน่วยการเรียนรู้ข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ เป็นการกำหนดที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด เป็นเป้าหมายของหน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดของการใช้หลักสูตรสถานศึกษา เป็นการนำมาตรฐานการเรียนรู้สู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียน หน่วยการเรียนรู้สามารถแบ่งประเภทได้ตามการตั้งชื่อของหน่วยการเรียนรู้โดยสื่อความหมายไปในทิศทาง และลักษณะการเรียนรู้ในแบบใด ชื่อของหน่วยการเรียนรู้ที่มีความหมายชัดเจน สามารถแสดงถึงลักษณะของการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ทั้งยังช่วยสื่อถึงจุดเน้นเป้าหมาย ขอบเขตการเรียนการสอนของหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ ได้ ซึ่งทำให้การออกแบบการเรียนการสอนของหน่วยการเรียนรู้มีเป้าหมายชัดเจนตามไปด้วย ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ และนำมากำหนดเป็นเรื่องที่น่าสนใจจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แล้ว พิจารณาว่าเรื่องนั้น ๆ จัดอยู่ในหน่วยการเรียนรู้ประเภทใด เพื่อให้สามารถกำหนดลักษณะการเรียนรู้ ขอบเขตของการเรียนการสอนของหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ ซึ่งหน่วยการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในครั้งนี้เป็นหน่วยการเรียนรู้เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์และการแบ่งเขตเวลาของโลก วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ที่ดี

ในการจัดการเรียนการสอน งานของสถานศึกษาจะเริ่มต้นจากการพัฒนาหลักสูตร สร้างรายวิชาต่าง ๆ จัดทำรายละเอียดหรือคำอธิบายรายวิชา จนมาสู่งานของผู้สอนที่ต้องทำการวิเคราะห์รายละเอียดของรายวิชา ค้นหาสาระการเรียนรู้ที่นักเรียนต้องเรียน ผู้สอนต้องสอน พิจารณาผลการเรียนรู้รายวิชาที่ผู้สอนต้องให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถตามนั้น จากนั้นกำหนดหน่วยการเรียนรู้ในรายวิชานี้เพื่อนำไปใช้สอน

นาคยา ปิณฑานนท์ (2546 : 51 - 52) ได้ให้ข้อเสนอลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ที่ดี มีคุณภาพ มีคุณค่าต่อนักเรียนว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. หน่วยการเรียนรู้ควรให้ความท้าทาย น่าสนใจ สอดคล้องกับประสบการณ์ชีวิตจริง ของนักเรียน ให้ความรู้สึกว่าหน่วยการเรียนรู้นั้นมีชีวิต นักเรียนสามารถที่จะเขาไปสัมผัสจับต้องกับ สิ่งที่จะเรียนนั้นได้ เขาสามารถนำความรู้จากหน่วยการเรียนรู้ไปใช้ได้ทันที นักเรียนเรียนแล้วสนุก มีกิจกรรมให้เขาได้ฝึกฝนหลากหลายรูปแบบ ไม่ใช่เต็มไปด้วยเนื้อหาให้ท่องจำ ให้ทำแต่แบบฝึกหัด แบบทดสอบนักเรียนควรได้รับทั้งความสนุก และความรู้ไปในเวลาเดียวกัน

2. หน่วยการเรียนรู้ควรเอื้อในการวางแผนให้เกิดเรียนที่เป็นบูรณาการในกลุ่มสาระใด สาระหนึ่ง หรือข้ามกลุ่มสาระ หน่วยการเรียนรู้หนึ่งอาจประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ หลายหัวข้อย่อย ๆ ลงไปได้ เช่น จากหน่วยการเรียนรู้แยกย่อยไปเป็นหัวข้อ จากหัวข้อหนึ่ง ๆ แยกย่อยเป็นบทเรียนเช่นนี้ ก็ได้ ดังนั้นเป้าหมายการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้หนึ่ง ๆ จึงควรสะท้อนผลผลิตจากการเรียน ที่ให้องค์ความรู้กว้างขวางและหลากหลาย มีลักษณะเป็น Big Idea เป็น Thematic Idea และเป็น Globally Unit เพื่อเอื้อให้เกิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เป็นภาพใหญ่ ๆ

รูนภา นุตราช (2547 : 7) หน่วยการเรียนรู้ที่ดีและมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ ควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ทำทนายผู้เรียนให้อยากเรียนรู้เพื่อแสวงหาคำตอบ
2. เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสังคมของผู้เรียนให้ความรู้สึ กว่าหน่วยการเรียนรู้นั้นมีชีวิต สัมผัสได้ จับต้องกับสิ่งที่จะเรียนได้
3. เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่เรียนแล้วสนุก มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ใช่เรียน เนื้อหาที่เน้นแต่การท่องจำ เรียนแล้วสามารถนำความรู้จากหน่วยการเรียนรู้ไปใช้ได้ทันทีเรียนแล้วได้ ทั้งความรู้และความสนุกสนานในเวลาเดียวกัน

4. เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจและความสามารถ ของผู้เรียน

5. เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการประเมินที่หลากหลาย
จักรพัฒน์ สมบูรณ์ (2550 : 1) ลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ที่ดีไว้ดังนี้

1. มีความละเอียด ชัดเจน มีหัวข้อและส่วนประกอบต่าง ๆ ครอบคลุมตามศาสตร์ของ การสอนโดยสามารถตอบคำถามต่อไปนี้

1.1 สอนอะไร (หน่วย หัวเรื่อง ความคิดรวบยอดหรือสาระสำคัญ)

1.2 เพื่อจุดประสงค์อะไร (จุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งควรเขียนเป็นจุดประสงค์ เชิงพฤติกรรม)

1.3 ด้วยสาระอะไร (เนื้อหา/โครงร่างเนื้อหา)

1.4 ใช้วิธีการใด (กิจกรรมการเรียนรู้ซึ่งใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ)

1.5 ใช้เครื่องมืออะไร (วัสดุอุปกรณ์ สื่อและแหล่งการเรียนรู้)

1.6 ทราบได้อย่างไรว่าประสบความสำเร็จ (การวัดผลและประเมินผล)

นพเก้า ณ พัทลุง (2550 : 85) กล่าวถึง ลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ที่ดีไว้ดังนี้

1. การกำหนดแนวคิด แสดงถึงความเชื่อของผู้สอนที่สะท้อนถึงเป้าหมายของโรงเรียน ธรรมชาติของผู้เรียน วิธีการเรียนรู้และเป้าหมายของชีวิต โดยตั้งคำถามเพื่อกำหนดแนวคิดในลักษณะ ผู้เรียนต้องเรียนเนื้อหาไหนเพราะอะไร

2. เป้าหมาย เป็นการกล่าวถึงความคาดหวังทั่ว ๆ ไป เช่น เป้าหมายของการเรียน

3. เนื้อหาที่มีความจำเป็นในการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์ในการสอนแต่ละครั้ง เนื้อหาต้องมีความสำคัญต่อสังคม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

4. กิจกรรมดี ควรมีลักษณะเป็นกิจกรรมเดียว แต่มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ ในการสอนในแต่ละครั้ง

5. การประเมินผลต้องมีความหลากหลาย เช่น มีการทดสอบ การเขียน การสังเกต การสัมภาษณ์ การโต้วาทิ การทำโครงงาน เป็นต้น ซึ่งเรียกว่าการประเมิน การประเมินเป็นการบรรยาย ประสิทธิภาพจากการสอนหรือหน่วยการเรียนรู้ วิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ของหน่วยการเรียนรู้ การมอง ความสัมพันธ์ภายในหน่วยการเรียนรู้โดยใช้คำถามในการประเมิน

กรองจิตร เพชรภาศ (2553 : 49) กล่าวถึง ลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ที่ดีไว้ว่า หน่วยการเรียนรู้ที่ดีต้องประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้ย่อย อาจประกอบด้วยมาตรฐานการเรียนรู้ สาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และการวัดผล

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หน่วยการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่น่าสนใจ ทำทนายผู้เรียนให้อยากเรียนรู้เพื่อแสวงหาคำตอบ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เรียนแล้วสามารถ นำความรู้จากหน่วยการเรียนรู้ไปใช้ได้ทันทีเรียน ตลอดจนเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียน เอื้อต่อการประเมินผลการเรียนรู้ ด้วยวิธีการ ประเมินที่หลากหลาย

กระบวนการจัดทำหน่วยการเรียนรู้

การสร้างหน่วยการเรียนรู้ในรายวิชาหนึ่ง ๆ ควรมีการวางแผนก่อนการสร้างในเรื่องต่าง ๆ เช่น หน่วยการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นสามารถน่านักเรียนไปสู่เป้าหมายของรายวิชาได้อย่างไร ในรายวิชาหนึ่ง ๆ ต้องสร้างหน่วยการเรียนรู้กี่หน่วย หน่วยอะไรบ้างจะประเมินผลจากการเรียน ในหน่วยการเรียนรู้ได้อย่างไร เป็นต้น ซึ่งนาคยา ปิรันธนานนท์ (2545 : 51 - 51) วัฒนาพร ระบุทุกข์ (2545 : 130) และถวัลย์ มาศจรัส (2545 : 136) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ ไว้สอดคล้องกัน สามารถแยกออกได้ดังนี้

1. กำหนดหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยเพื่อจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ให้นักเรียนเรียน ซึ่งสามารถทำได้หลายลักษณะ เช่น นำมาตรฐานและมาตรฐานช่วงชั้นมาวิเคราะห์หาคำสำคัญ (Key Word) แยกเป็นหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อย แล้วนำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยมากำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ หรือในมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมากำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ก่อน แล้วจึงกำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังสามารถทำได้โดยนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษาซึ่งจะระบุสิ่งที่นักเรียนต้องเรียน สิ่งที่คุณสอนต้องสอน และ จะเรียนจะสอนไปเพื่ออะไรมาพิจารณากำหนดคำอธิบายรายวิชาก่อน แล้วจึงจัดทำหน่วยการเรียนรู้

2. นำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยมากำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งทำได้หลายลักษณะ ทั้งแบบที่เน้นเฉพาะสาขาใดสาขาหนึ่งหรือแบบบูรณาการหลายสาขาวิชาเข้าด้วยกัน

3. ตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ โดยชื่อหน่วยการเรียนรู้ สามารถสร้างขึ้นได้จากการพิจารณาใน 2 ลักษณะ คือ พิจารณาให้สอดคล้องกับเป้าหมายปลายทาง หรือความคิดรวบยอดของการเรียนเรื่องนั้น หรือพิจารณาให้สอดคล้องกับตัวแทนของสาระความรู้ หรือหัวข้อที่สอน เช่น สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถนำมาใช้ได้ เพื่อว่าเมื่อเรียนแล้วสามารถ สรุปลงกลับไปสู่องค์ความรู้ในสาระความรู้หรือหัวข้อนั้นได้

4. กำหนดเวลาของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

5. กำหนดฐานความคิดที่ใช้ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้ ก่อนนำหน่วยการเรียนรู้ ไปเขียนรายละเอียดเป็นแผนจัดการเรียนรู้ ซึ่งทำให้แผนจัดการเรียนรู้นั้นมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น สำหรับ ฐานความคิดที่นำมาใช้ในการออกแบบหน่วยการเรียนรู้มี 3 ประเภท คือ ฐานความคิดที่เกี่ยวกับ ความรู้วิชาการ ฐานความคิดที่เกี่ยวกับทักษะ และฐานความคิดที่เกี่ยวกับสังคม/จริยธรรม (นาคยา ปลั่งธนาพันธ์, 2546 : 53 - 55)

6. นำหน่วยการเรียนรู้แต่ละหน่วยมาจัดทำแผนจัดการเรียนรู้เป็นรายหน่วย โดยในการ จัดทำแผนจัดการเรียนรู้ ผู้สอนมีอิสระในการออกแบบแผนจัดการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมีได้หลากหลาย รูปแบบแต่อย่างไรก็ตามผู้สอนควรปฏิบัติตามนโยบายของโรงเรียนที่กำหนดไว้ว่าให้ใช้รูปแบบใด ถ้าหาก โรงเรียนได้กำหนดรูปแบบไว้ จงเลือกแบบที่ตนเองเห็นว่าสะดวกต่อการนำไปใช้ (ถวัลย์ มาศจรัส, 2545 : 164 - 172 และ วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2545 : 139 - 146)

7. นำแผนการจัดการเรียนรู้เป็นรายหน่วยมาทดลองสอน จัดทำบันทึกการสอนเป็นราย ชั่วโมง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแผนการเรียนรู้

สำหรับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated Management) หมายถึง กระบวนการ จัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจ ความสามารถ โดยเชื่อมโยงเนื้อหาสาระของศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สามารถนำความรู้ ทักษะ และเจตคติไปสร้างงาน แก้ปัญหาและใช้ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง

หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) หมายถึง การรวมเนื้อหาสาระของวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายกันและทักษะในการเรียนรู้ ให้เชื่อมโยงสัมพันธ์เป็นสิ่งเดียวกัน โดยการตั้งเป็นหัวข้อเรื่องขึ้นใหม่ และมีหัวข้อย่อยตามเนื้อหาสาระ อีกทั้งสอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ของสังคมอย่างสมดุล มีความหมายแก่ผู้เรียน และให้โอกาสผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองให้มากที่สุด และการสอนแบบบูรณาการ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้วิธีสอนหลายวิธี จัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการสอนเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงกัน ตลอดจนมีการฝึกทักษะที่หลากหลาย ซึ่งมีนักวิชาการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ดังต่อไปนี้

Lardizabal, et al. (1970 : 141) กล่าวว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ หมายถึง การสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง ยังผลให้เกิดการพัฒนาในด้านบุคลิกภาพในทุก ๆ ด้าน ผู้เรียนสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อทุกสถานการณ์ การแก้ปัญหาขึ้นอยู่กับการประสบการณ์และความรู้พื้นฐาน การสอนแบบบูรณาการจะให้ความสำคัญกับครูและนักเรียนเท่าเทียมกัน ทำกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกันแบบประชาธิปไตย

ไพรวลัย พิทักษ์สาธิต (2555 : 1) กล่าวว่า หลักสูตรบูรณาการ คือ การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) และบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) ซึ่งมีความหมายเฉพาะการบูรณาการเนื้อหาวิชานั้น แท้จริงการบูรณาการหลักสูตรทำได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. การบูรณาการวิชา (Integrated by Subjects) เป็นการบูรณาการระดับที่ใหญ่ที่สุด เพราะมีผลกระทบต่อการจัดโครงสร้างหลักสูตรและการบริหารจัดการวิชาที่มีการบูรณาการกันบ่อยมาก คือ วิชาสังคมศึกษากับวิทยาศาสตร์ เพราะเป็นวิชาที่เกี่ยวกับชีวิตและนักศึกษาสัมผัสพบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน ส่วนการบูรณาการวิชาอื่น ๆ ที่พบได้อีก เช่น วิชาวิทยาศาสตร์กับคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์กับภาษาไทย เป็นต้น การบูรณาการเฉพาะบางช่วงหรือตลอดทุกช่วงชั้นก็ได้ แต่ช่วงชั้นที่ทำหลักสูตรบูรณาการมากที่สุด ได้แก่ ระดับอนุบาลและระดับประถมศึกษา ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย มักบูรณาการในระดับการเรียนการสอนรายวิชามากกว่า เพราะต้องการให้นักเรียนมีความรู้ลึกในวิชานั้น ๆ แต่ก็จะมีการเพิ่มเติมโดยให้นักเรียนทำโครงการที่บูรณาการหลายวิชาไว้ด้วยกัน

2. จำนวนวิชาในหลักสูตรบูรณาการ มักเน้นเฉพาะวิชาหลักที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับชีวิตจริงวิชาหลักที่นำมาจัดเสมอ คือ วิชาการใช้ภาษา (ซึ่งบางครั้งแยกเป็นวิชาการอ่าน และวิชาการเขียน) วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษาและวิชาคณิตศาสตร์เมื่อหลักสูตรต้องการจัดหลักสูตรแบบบูรณาการรายวิชา ผู้สอนจะต้องวางแผนร่วมกันกำหนดหัวข้อเรื่อง (Themes) หรือประเด็นคำถามสำคัญ (Essential Questions) สร้างกิจกรรมหรือเรื่องราวที่น่าชีวิตจริง สภาพการณ์ที่เป็นจริงมาเป็นตัวตั้งในการทำหน่วยการเรียนรู้

3. บูรณาการการเรียนการสอน (Integrated by Learning Management) บูรณาการทักษะ (Integrated by Skills) บูรณาการในลักษณะนี้เป็นได้ทั้งภายในวิชาเดียวกันหรือบูรณาการหลายวิชาที่บูรณาการทักษะในวิชาเดียวกัน เช่น บูรณาการทักษะการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน การสรุป การนำเสนอ ในวิชาภาษาที่บูรณาการทักษะในหลายวิชา เช่น ทักษะการคิด ทักษะการจัดการ และทักษะการวิจัย (ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต) เป็นต้น วิชาที่มีบูรณาการด้วยทักษะจำเป็นต้องมีการวางแผนร่วมกัน เพราะเกี่ยวข้องกับผู้สอนหลายวิชา ผู้สอนจะต้องมาตกลงกันเกี่ยวกับเนื้อหาลำดับความยากง่ายจะแยกสอนเป็นวิชาหรือสอนเป็นทีม ครูต้องร่วมกันกำหนดคำถามสำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทักษะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนให้ครบถ้วนและเหมาะสม อีกทั้งให้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่จะเรียนด้วยการบูรณาการลักษณะนี้ใช้การจัดการเรียนการสอนที่เน้นโครงการ (Projects) ประเด็นปัญหา (Issues) สภาพชุมชน (Community) อาชีพ (Careers) หรือแม้แต่ศาสนา การจัดทำหลักสูตรในลักษณะโมดูล (Modules) ก็อยู่ในประเภทนี้ บูรณาการสื่อเทคโนโลยี (Integrated by Technology) การจัดทำหลักสูตรโดยนำสื่อเทคโนโลยีมาบูรณาการนั้นน่าจะทำได้ง่ายและจำเป็นในสภาวะการณ์ปัจจุบัน เพราะทุกวิชาสามารถใช้เทคโนโลยีบูรณาการในการเรียนการสอนได้ แม้แต่วิชาเทคโนโลยีเองก็ใช้เนื้อหาวิชาอื่น เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา ฯลฯ เป็นสื่อการเรียนรู้ได้ บูรณาการในลักษณะนี้ เรียกว่า เป็นบูรณาการแบบคู่ขนาน การบูรณาการโดยแหล่งเรียนรู้ก็จัดอยู่ในประเภทนี้

4. การบูรณาการบริหารจัดการ (Integrated by Management) ตัวอย่างของการบูรณาการประเภทนี้ เช่น การนำนักเรียนมาเรียนรวมกัน (Cross-Age Integrated Curriculum) การให้ผู้สอนสอนร่วมกัน (Team Teaching) เป็นต้น การจัดทำหลักสูตรอาจแยกเป็นรายวิชาหรือจัดแบบบูรณาการวิชาก็ได้ แต่วิธีที่เหมาะสมน่าจะเป็นการจัดหลักสูตรแบบโมดูล

ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนตามความสนใจ ความสามารถ และความต้องการ โดยการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งทางด้านสติปัญญา (Cognitive) ทักษะ (Skill) และจิตใจ (Affective) สามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน

จากการศึกษาเกี่ยวกับการจัดทำหน่วยการเรียนรู้สรุปได้ว่าการจัดทำหน่วยการเรียนรู้สามารถทำได้ใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. นำมาตรฐานและมาตรฐานช่วงชั้นมาวิเคราะห์แยกเป็นหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยแล้วนำหัวข้อเรื่อง/หัวข้อย่อยมากำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้
2. นำมาตรฐาน มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นมากำหนดเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อใช้สอนทุกชั้นปีก่อนแล้วจึงกำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้

3. นำผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษามาพิจารณากำหนดคำอธิบายรายวิชา ก่อน แล้วจึงจัดกำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งอาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้ โดยต้องพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เป็นการศึกษาศักยภาพและความต้องการของนักเรียนก่อนว่ามีศักยภาพและความต้องการเกี่ยวกับการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ในเรื่องใด เพื่อกำหนดเป็นหัวข้อเรื่องของหน่วยการเรียนรู้จากนั้นกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ และนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้มาจัดแบ่งเพื่อกำหนดเป็นหน่วยการเรียนรู้ย่อย แล้วตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ จำนวนแผนจัดการเรียนรู้ และระบุมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ขั้นตอนสุดท้าย คือนำหน่วยการเรียนรู้มาจัดทำเป็นแผนจัดการเรียนรู้โดยการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์และการแบ่งเขตเวลาของโลก วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุราษฎร์พิทยาคม โดยจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา ผู้ศึกษาได้พบงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องโดยสรุปได้ดังนี้

งานวิจัยในประเทศ

สนฤดี ศรีสวัสดิ์ (2551 : 129) ได้ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เพื่อเปรียบเทียบทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังการเรียนรู้ด้วยชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ และเพื่อเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนรู้ด้วยชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 97 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้

หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงกว่าเกณฑ์ ทักษะ/กระบวนการทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังได้รับการสอนด้วยชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ โดยใช้หลักการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เรื่อง การเสริมทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สุพร ธรรมบัณฑิต (2552 : 78 - 79) ได้ทำวิจัยเรื่องการศึกษาการคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากการสอนแบบไตรสิกขา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 โรงเรียนบ้านตูมราษฎร์บุรณะ อำเภोजักราช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 2 การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ การศึกษาการคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากการสอนแบบไตรสิกขา เพื่อเปรียบเทียบการคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากการสอนแบบไตรสิกขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 39 คน ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักกรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนแบบไตรสิกขาหลังเรียนไม่สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการเปรียบเทียบการคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลการคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียมหลังการสอนแบบไตรสิกขาสูงกว่าก่อนการสอนแบบไตรสิกขาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ลมูล บุญชูดำ (2554 : 109) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิด แบบสามัญลักษณ์เรื่องหลักกรรมในวิถีไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลศรีบุญยานุสรณ์ จังหวัดสมุทรสาคร การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักกรรมในวิถีไทยของนักเรียน โดยการสอนแบบไตรสิกขาระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน และเพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดแบบสามัญลักษณ์ของนักเรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขาระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนเทศบาลศรีบุญยานุสรณ์ จำนวน 30 คน ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยคือ กระบวนการสอนแบบไตรสิกขา การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบทดสอบวัดทักษะการคิดแบบสามัญลักษณ์ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และผลการคิดแบบสามัญลักษณ์ของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

บุญณวัช ทัฬวัช (2555 : 94) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง กฎหมายอาญาน่ารู้ และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง กฎหมายอาญาน่ารู้ และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เพื่อเปรียบเทียบทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เพื่อศึกษาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนกำแพงแสนวิทยา จำนวน 102 คน ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา คือ ตัวแปรต้น ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา และตัวแปรตาม คือ ผลการเรียนรู้เรื่องกฎหมายอาญาน่ารู้ ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนแบบไตรสิกขา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่องกฎหมายอาญาน่ารู้ และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนทักษะกระบวนการคิดหลักเรียนแบบกระบวนการไตรสิกขาสูงกว่าก่อนเรียน ทักษะกระบวนการคิดหลังเรียนแบบไตรสิกขามีระดับสูงและความคิดเห็นของนักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการเรียนแบบไตรสิกขา

พงศธร สุกิจญาณ (2555 : 128) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้ด้วยหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องเพศศึกษาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างกลุ่มที่เรียนโดยการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักไตรสิกขา กับกลุ่มที่เรียนโดยการจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีปกติ และเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักไตรสิกขา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนสันติราษฎร์วิทยาลัย กรุงเทพมหานคร จำนวน 60 คน ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยคือ การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ศิล สมาธิ ปัญญา ตัวแปรตามได้แก่ ผลจากการจัดการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษา ด้านความรู้ เจตคติ การปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติ ก่อนและหลังการเรียนด้วยหลักไตรสิกขามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ ด้านเจตคติ ด้านการปฏิบัติของการเรียนด้วยหลักไตรสิกขาและการเรียนแบบปกติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และคะแนนความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักไตรสิกขาโดยรวมอยู่ในระดับดีมาก

ธีระ ขาวแจ้ง (2555 : 75) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในโรงเรียนอนุบาลจันทบุรี การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาระดับความพึงพอใจของนักเรียนต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และเพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา จำแนกตามเพศ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนา และการรับรู้เกี่ยวกับคุณค่า และประโยชน์วิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 175 คน ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย คือ ความพึงพอใจของนักเรียนต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในโรงเรียนอนุบาลจันทบุรี ด้านศีล ด้านสมาธิ และด้านปัญญา ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาโดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนที่มีปัจจัยด้านเพศ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาพระพุทธศาสนาต่างกัน นักเรียนมีความพึงพอใจต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน ในขณะที่ปัจจัยด้าน คุณค่า ความสำคัญและประโยชน์ของวิชาพระพุทธศาสนา ต่างกันนักเรียนมีความพึงพอใจต่อพุทธวิธีการสอนแบบไตรสิกขาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิจิตร ศรีรัตน์ (2555 : 89) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้รายวิชาจริยธรรมกับมนุษย์เรื่องบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนไตรสิกขาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ภาคเรียนที่ 1/2555 การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนา รายวิชาจริยธรรมกับมนุษย์ของนักศึกษาชั้นปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ก่อนและหลังการใช้วิธีสอนแบบไตรสิกขา เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาชั้นปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร หลังเรียนโดยใช้วิธีสอนแบบไตรสิกขา กับเกณฑ์ และเพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจหลังการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบไตรสิกขากับเกณฑ์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่นักศึกษาชั้นปีที่ 1 จำนวน 30 คน ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องบทบาท หน้าที่ของมนุษย์ตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนา รายวิชาจริยธรรมกับมนุษย์ของนักศึกษาชั้นปริญญาตรีมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชรก่อนและหลังการใช้วิธีสอนแบบไตรสิกขา ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาจริยธรรมกับมนุษย์ของนักศึกษาชั้นปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาจริยธรรมกับมนุษย์ของนักศึกษาชั้นปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 ความพึงพอใจ

ของนักศึกษาชั้นปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบไตรสิกขาหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียนอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีความพึงพอใจต่อการจัดการสอนแบบหลักไตรสิกขาในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สำราญ วงศ์คำพันธ์ (2556 : 78) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนตามหลักไตรสิกขา ในโรงเรียนไม่ตรีจิตไทย - อเมริกา การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักไตรสิกขาในทาง พระพุทธศาสนา เพื่อศึกษากระบวนการสอนและการประยุกต์ใช้ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนไม่ตรีจิต ไทย - อเมริกา และเพื่อศึกษาผลกระทบของกระบวนการสอนตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนไม่ตรีจิต ไทย - อเมริกา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 จำนวน 10 คน ครู จำนวน 5 คน ผู้ปกครอง จำนวน 5 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 5 คน รวม 25 คน ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ หลักไตรสิกขาทางพระพุทธศาสนาเถรวาท กระบวนการสอนตามหลัก ไตรสิกขา และการประยุกต์หลักการสอนไตรสิกขาในโรงเรียนไม่ตรีจิตไทย - อเมริกา ผลการวิจัยพบว่า ไตรสิกขาเป็นหลักการสอนในพระพุทธศาสนาที่ทั้งเป็นหลักการและวิธีการปฏิบัติเพื่ออบรมกาย วาจา ใจ ให้เจริญงอกงามในคุณธรรม โดยเฉพาะศีลเป็นขั้นตอนประพฤติปฏิบัติเบื้องต้นของชีวิตที่มีความสัมพันธ์ อย่างถูกต้องกับสิ่งแวดล้อมและเพื่อนมนุษย์ตั้งแต่การพูด การฟัง การกิน การทำ การคิดเป็นต้น สมบัติ เป็นขั้นตอนที่สองที่ให้ความสำคัญการรักษาสัจด้วยคุณภาพและคุณธรรม ส่วนขั้นตอนสุดท้าย คือปัญญา ที่สำคัญคือหลักเหตุผล การศึกษาไตรสิกขาคือเพื่อคุณภาพชีวิต อีสรภาพจากการยึดติด เป็นไปเพื่อ คุณประโยชน์ต่อบุคคลและประโยชน์ส่วนรวม กระบวนการสอนและประยุกต์ใช้ตามหลักไตรสิกขา ของโรงเรียนได้ให้ความสำคัญต่อกฎระเบียบ วินัย และข้อปฏิบัติ กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ เป็นไป เพื่อส่งเสริมหลักศีลธรรมและจริยธรรมตามวิถีพุทธ ผลกระบวนการสอนตามหลักไตรสิกขาได้ออกมา ในทางที่ดี

สำเร็จ ดวงบุปผา (2556 : 92) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา โรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์ เพื่อ เปรียบเทียบระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำแนก ตามสถานภาพของนักเรียน และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาโรงเรียนคำเตยอุปถัมภ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 167 คน ตัวแปรที่ใช้ ในการวิจัยคือ ด้านเนื้อหาการเรียน ด้านกระบวนการเรียน ด้านสื่อการเรียน ด้านกิจกรรมการเรียน และด้านการวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอน วิชาพระพุทธศาสนาโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนา จำแนกตามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 การเปรียบเทียบระดับชั้นเรียน พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

งานวิจัยต่างประเทศ

Harrell (1972 : 260) กล่าวว่า ความพึงพอใจในการทำงานมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ และปัจจัยเพศ แม้ว่างานวิจัยหลายชิ้นจะแสดงว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานก็ตาม แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่ทำด้วยว่าเป็นงานลักษณะใด รวมทั้งเกี่ยวข้องกับระดับความทะเยอทะยานและความต้องการทางด้านการเงินเพศหญิงมีความอดทนที่จะทำงานที่ต้องใช้ฝีมือและงานที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าเพศชาย

Prieto (1997 : 225) ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจเกี่ยวกับการฝึกโดยทั่วไปในชั้นเรียนการฝึกงาน ของผู้เข้ารับการอบรมคลินิกจิตวิทยาการแนะแนว และการให้คำปรึกษาในชั้นเรียนการฝึกงานทักษะระดับฝีมือ เป็นการศึกษาการฝึกโดยทั่วไป และความสัมพันธ์ของความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมกับรูปแบบ (Style) ของผู้แนะแนวและคำปรึกษา กลุ่มตัวอย่างได้จากผู้แนะแนวและให้คำปรึกษาประจำกรมของห้องเรียน การฝึกงาน 350 คน และผู้เข้ารับการอบรม 32 คน ผลการศึกษาสรุปว่า รูปแบบของผู้แนะแนวให้คำปรึกษาที่นัยสำคัญกับการใช้วิธีการแนะแนว และให้คำปรึกษากับกลุ่มผู้ฝึกงานและผู้เข้ารับการอบรม มีความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญกับวิธีการแนะแนว และให้คำปรึกษาแบบมุ่งสัมพันธ์มากกว่าวิธีการมุ่งงาน

Blassingame (1997 : 85) ได้วิจัยเรื่องระดับความพึงพอใจต่อองค์ประกอบที่เกี่ยวกับงาน และองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวกับงานที่มีผลกับการทำงานอยู่ในสถาบันศึกษาทางพลศึกษา 4 ปี ในรัฐเท็กซัส (Texas) มีความมุ่งหมายเพื่อทราบระดับความพึงพอใจต่อองค์ประกอบที่เกี่ยวกับงาน และองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวกับงานที่มีผลต่อการคงอยู่ทำงานในสถาบันอุดมศึกษาทางพลศึกษา จากการแจกแจงความถี่พบว่า ระดับความพึงพอใจมากที่สุดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวกับงาน ได้แก่ การบริการต่อสังคม และการมีความคิดสร้างสรรค์ส่วนระดับความพึงพอใจน้อยที่สุดเกี่ยวกับองค์ประกอบภายนอกที่เกี่ยวกับงาน ได้แก่ ค่าตอบแทน วิธีการปฏิบัติ นโยบายของสถาบัน ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน พบว่าความพึงพอใจเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวกับงานและองค์ประกอบที่ไม่เกี่ยวกับงานไม่แตกต่างกันตามเพศ วุฒิการศึกษาและระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

Magda & Ruth (2006 : 135) ได้ศึกษาการพัฒนาบทบาทที่เกิดขึ้นโดยสัญญาตญาณด้วยการใช้ระบบโครงสร้างคู่ขนานเพื่อความเข้าใจของนักเรียนกับการให้เหตุผล ภายใต้วิธีการทำงานที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง โครงสร้างทางทฤษฎีเป็นการใช้การอธิบายสำหรับขอบเขตครอบคลุมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ปัจจุบันการวิจัยได้รวบรวมความก้าวหน้าของการให้เหตุผลและการแก้ปัญหาตรวจสอบโดยการเปรียบเทียบ 3 ทฤษฎีที่สำคัญของสัญญาตญาณการให้เหตุผล ด้วยข้อมูลที่ถูกรวบรวมได้อธิบายความก้าวหน้าแม้ว่าบางส่วนจะใช้ระบบโครงสร้างคู่ขนาน ความก้าวหน้าเกิดจากการศึกษา

องค์ประกอบและการประยุกต์ของข้อปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่มีการประเมินและยืนยันด้วยการสร้างทฤษฎี โดยทั่วไปหลักฐานที่ตรวจสอบข้อเสนอแนะเป็นสิ่งสำคัญว่าจะเข้าใจอย่างไร เด็กชี้แจงเหตุผลเน้นความเด่นของลักษณะพิเศษด้วยการนำเสนอภายในชิ้นงานของตัวเอง โดยจุดเด่นที่สำคัญของความโดดเด่นเป็นแนวทางของความเข้าใจในการให้เหตุผล และมีความพร้อมที่จะเตรียมภาวะที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลประโยชน์และข้อจำกัดของการยอมรับระบบโครงสร้างคู่ขนาน

Mansi (2004 : 183) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของการให้เหตุผลการพิสูจน์ทางเรขาคณิตในการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ โดยได้ทำการสำรวจคำถาม 4 ข้อ ดังนี้ 1) นักเรียนต้องมีความสามารถในการให้เหตุผลในระดับไหนถึงจะพร้อมสำหรับการพิสูจน์ 2) อะไรเป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนไม่ประสบความสำเร็จในการพิสูจน์ 3) ครูจะมีวิธีการอย่างไรในการที่จะสอนให้นักเรียนมีความสามารถในการพิสูจน์ และ 4) อะไรเป็นสิ่งที่จะสนับสนุนการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์และทักษะในการเขียนการพิสูจน์ของนักเรียน จากการสำรวจนักเรียนชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนไม่เข้าใจนิพจน์ทางเรขาคณิตและการพิสูจน์ ซึ่งจะมีผลทำให้การพิสูจน์ของนักเรียนไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นครูจึงมีหน้าที่ในการปรับปรุงทักษะการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์และเรขาคณิตกับนักเรียนเพื่อทำให้นักเรียนเข้าใจและประสบความสำเร็จในการพิสูจน์

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทำให้ได้แนวคิดในการศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา หน่วยการเรียนรู้เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์และการแบ่งเขตเวลาของโลก วิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการนำวิธีการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามาใช้ในการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาใช้กับวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเป็นการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นกระบวนการที่ทำให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระที่เรียนอย่างแท้จริงทำให้นักเรียนได้ฝึกหัดอบรมทั้งทางกายจิตใจ และปัญญาสามารถพัฒนาผลการเรียนรู้ของนักเรียนให้สูงขึ้นได้นอกจากนี้ ยังพบอีกว่าขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาส่วนใหญ่ของนักวิจัยที่ผ่านมาจะเรียงลำดับขั้นตอนจากศีล สมาธิ และปัญญา สำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เรียงขั้นตอนของวิธีการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาเนื่องจากเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กันจึงสามารถเริ่มต้นจากขั้นศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้กับนักเรียนทุกวัยถ้าครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบวิธีสอนหรือเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสมก็จะช่วยพัฒนาให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ